

ISYYDEN MONET MUODOT

– Lastensuojelun sijaisyyden merkityksiä isäryhmän sanoittamana

Ville Maatsalo

Opinnäytetyö, kevät 2010

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä,

Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Maatsalo Ville. ”Isyyden monet muodot” – lastensuojelun sijaisisyyden merkityksiä isäryhmän sanoittamana, 50 s. Järvenpää, kevät 2010,

Tutkimus tarjoaa katsauksen lastensuojelun perhehoitajina toimivien sijaisisien isyyteen heidän itsensä kertomana. Sen päällimmäisenä tavoitteena oli tuoda esiin sijaisisäryhmän omia merkityksiä, selityksiä ja näkökulmia sijaisvanhemmuuteen liittyen. Tästä syystä aineistoa analysoitaessa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, miten sijaisisät isyydestään yhdessä puhuvat ja minkälaisia merkityksiä ja sanoituksia he siitä luovat. Tutkimuksen aineistona olivat ryhmähaastattelut, joihin osallistui yhteensä seitsemän sijaisisää.

Kaiken kaikkiaan sijaisisyys näyttäytyi miesten puheissa vahvana tunnesiteenä sijoitettuihin lapsiin ja psykologisena isyytenä. Sijaisisien kokemukset omasta isyydestään olivat kauttaaltaan myönteisiä, vaikka haasteitakin isänä olemiseen oli luonnollisesti kuulunut. He puhuivat isyydestään ja suhteestaan lapsiin hyvin avoimesti ja toivat esille tunteitaan, joita sijaisisyys on heissä herättänyt. He kertoivat, että sijaisisyys on antanut heidän elämäänsä rutkasti lisää merkitystä ja uudenlaista sisältöä, mikä on ollut heille itsellekin kasvattavaa. Omaa rooliaan sijaislasten elämässä isät kuvasivat muun muassa pysyvyyden, turvan ja rakkauden antamisen sekä miehen ja isän mallin välittämisen kautta. Isät osoittivat alusta alkaen vahvaa sitoutumista isyyteensä ja sijaisisyys nähtiinkin katkeamattomana elinikäisenä prosessina, johon kasvetiin sen kuluessa.

Mietittäessä koko sijaisvanhemmaksi tuloprosessia, siihen liittyviä tukitoimenpiteitä ja niiden määrää sekä laatua, miehet löysivät parannettavaa erityisesti miesnäkökulman esillä pitämisen osalta. Tämä näkyi myös miesten puheissa, kun he kertoivat kokeneensa toisarvoista kohtelua vanhempana suhteessa sijaisäitiin. Tämä kritiikki kohdistui erityisesti sosiaalitoimea kohtaan. Myös käymäänsä sijaisvanhemmuus koulutukseen miehet olivat jääneet kaipaamaan lisää mies- ja isyysnäkökulmaa. Erilaisia vertaisryhmiä isät pitivät kaikkein merkittävimpinä tukimuotoina sijaisvanhemmuuden kannalta. Usein vertaisryhmätoiminta on kuitenkin sijaisvanhempien oman aktiivisuuden varassa. Tämä on tärkeä tulos mietittäessä sijaisisyyden tukemista ja uusien tukimuotojen kehittämistä tulevaisuudessa.

Avainsanat: lastensuojelu, perhehoito, sijaisvanhemmuus, sijaisisyys, sijaisisäryhmä

ABSTRACT

Maatsalo Ville ” “The various forms of fatherhood” - The meanings of being a foster father in child welfare as told by a foster father group. Järvenpää, spring 2010, 50 p. Language: Finnish, Järvenpää, Spring 2010.

Diaconia University Of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social services

The study provides a view on fatherhood as it is seen by foster fathers who act as residential child care providers in child welfare. Its primary aim was to highlight the meanings, interpretations and perspectives of a foster father group in the context of foster parenting. For this reason, particular attention in data analysis was paid to how foster fathers talked about foster parenting with each other and what kind of meanings and words they gave to it. The material for this research were group interviews, involving a total of seven foster fathers.

In the way the men spoke, foster parenting came across as an overall strong emotional connection with the foster children and as a psychological sense of fatherhood. The foster fathers' experiences as fathers were entirely positive, although it had naturally involved challenges. They spoke very openly about being foster parents and about their relationship with the children, and expressed emotions that had been brought up in their roles as fathers. They explained that foster parenting had given their lives a great deal more meaning and new content and that they had found this to be helpful also in their own personal growth. Some ways through which these fathers described their roles in the lives of foster children included providing stability, security and love as well as being a father figure and a male role model. From the beginning men showed a strong commitment towards their role as fathers and moreover, being a foster father was seen as an uninterrupted, lifelong process into which they grew as time passed.

While reflecting the process of becoming a foster parent and the quality and length of support involved, men felt that improvements could be made especially in making the male perspective more visible. This was also brought up as they shared experiences of being treated as secondary parents in comparison to foster mothers. The criticism pointed especially towards the social services. They had also missed stronger male and fatherly viewpoints in the foster parenting training that they had had. As the most important method of support for foster parenting were different kinds peer groups, they found. Often however, the running of peer groups is solely dependent on the activity of foster fathers themselves. This is an important result when thinking about the ways of supporting foster parents and developing and finding new forms of support in the future.

Keywords: child welfare, in home child care, foster parenting, being a foster father, foster father group

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN METODISET PERUSTEET	7
2.1 Kvalitatiivinen tutkimus	7
2.2 Ryhmähaastattelu aineistonkeruumenetelmänä.....	9
2.3 Hermeneuttisen fenomenologian metodi analyysissä.....	9
3 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA SIINÄ KÄYTETYT KÄSITTEET	12
3.1 Perhehoito lastensuojelussa	12
3.2 Lastensuojelun perhehoidon kehitys	13
3.3 Lastensuojelu ja perhehoito tänään.....	13
4 ISYYS TUTKIMUSTEN VALOSSA	17
4.1 Suomalainen isyystutkimus	17
4.2 Isyyden eri ulottuvuudet	18
4.3 Isyyden muuttuminen yhteiskunnassa	20
4.4 Isyys tänään	22
4.5 Sijaisisyystutkimus	25
4.6 Vertaisryhmät isyyttä tukemassa	27
4.7 Sijaisisien vertaisryhmä Lahdessa	28
5 ISYYDEN SANOITUKSIA	29
5.1 Tutkimusprosessi	29
5.2 Vanhemmaksi empien	31
5.3 Sukupuolisensitiivistä koulutusta ja tukea.....	35
5.4 Lapsi tuo aina mukanaan enemmän kuin itsensä.....	37
5.5 Näkymättömät isät / Sukupuolittunut työ	39
5.6 Vanhemmuus jatkuvassa luotettavuusarvioinnissa.....	41
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	44
6.1 Isäryhmästä saatu tieto ja sen hyödyntäminen.....	44
6.2 Tutkimuksen paljastamia kehittämissuosituksia	45
6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	46
6.4 Lopuksi	47
LÄHTEET	48

1 JOHDANTO

Turvallisen kasvun ja kehityksen tueksi lapsi tarvitsee rakkautta ja turvallista, hänen tarpeensa huomioon ottavaa vuorovaikutusta häntä hoitavan aikuisen kanssa. Useimmiten lapsen oma perhe on turvalliset puitteet tarjoava ja ensisijainen kasvupaikka lapselle kehittyä. Lapsen kasvatusta on kuitenkin haastava ja vastuullinen tehtävä, eivätkä kaikki vanhemmat kykene tarjoamaan lapselleen riittävää vanhemmuutta. Tähän voivat olla syynä esimerkiksi vanhempien sairaus, mielenterveys- tai päihdeongelmat ja muut perheen tasapainoa heikentävät muutokset. Turvatakseen lapsen edun on viranomaisten tehtävänä tällaisissa tilanteissa puuttua asiaan lastensuojelullisin keinoin. Lastensuojelun ensisijaisena tehtävänä on antaa tukea vanhemmille, jotta he selviytyisivät ja jaksaisivat lastensa hoitajina. Nämä annetut avohuollon tukitoimet eivät kuitenkaan aina riitä, jos vanhempien ongelmat ovat monimutkaisia ja liian pitkälle kehittyneitä. Tällöin on lapsen edun mukaista ottaa lapsi huostaan ja sijoittaa hänet kodin ulkopuolelle hoidettavaksi. Tällä kovalla toimenpiteellä pyritään varmistamaan lapsen turvallinen kehitys. Huostaanotettu lapsi voidaan sijoittaa sijaiskotiin perhehoitoon, joka tarjoaa lapselle perhettä vastaavan hoitopaikan sekä pysyvät turvalliset ihmissuhteet ja mallin tavallisesta perhe-elämästä.

Opinnäytetyössäni tutkin lastensuojelun perhehoitoa ja sijaisvanhemmuutta ensisijaisesti miesten näkökulmasta. Tutkimuksessani on kaksi kärkeä, joista ensimmäinen keskittyy isyystutkimukseen ja sieltä nouseviin isyyskäsityksiin ja määrittelyihin tuoden keskusteluun mukaan sijaisisyyden yhtenä tämän päivän isyyden muotona. Toisen kärjen tutkimukseen muodostaa sen empiirinen osio, joka antaa puheenvuoron sijaisille oman isyytensä sanoittajina ja kuvaajina. Tässä osiossa tuon esille lastensuojelullisista syistä huostaanotetuille ja pitkäaikaisesti sijoitetuille lapsille sijaisvanhempina toimivien miesten kokemuksia heidän omasta sijaisisyydestään. Ryhmähaastattelulla pyrin tavoittamaan miesten kokemuksen näiden lasten sijaisinä olemisesta ja elämisestä. Keskeisiksi tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat seuraavat kysymykset: Miten sijaisit sanoittavat omaa isyyttään? Millaisia merkityksiä he sille antavat? Tutkimukseni kautta haluan tuoda näkyviin sijaisäryhmän yhdessä isyydelleen antamia merkityksiä sekä auttaa heitä näin sanoittamaan omaa sijaisvanhemmuuttaan ja siihen liittyviä sisältöjä, jotta he itse ja heidän koko yhteiskunnallisen

hyvinvoinnin kannalta merkittävä osuutensa uudenlaisen isyyden ”antajina” ja ”tuottajina” sijaiskotilasten elämässä voisivat tulla paremmin nähdyksi, kuulluksi ja ennen kaikkea ymmärretyksi.

Kiinnostukseni aihetta kohtaan alkoi lastensuojelutyössä toimiessani. Menneinä vuosina olen työskennellyt lastensuojelutyössä ammatillisessa perhekodissa ja lastensuojelun pienryhmäkodeissa ja työssäni olen saanut myös itse toimia sijaisvanhempana huostaanotetuille lapsille. Eri lastenkodeissa huostaanotettujen lasten parissa työskennellessä on ollut mahdollista olla huomaamatta ja tiedostamatta omaa merkitystään sijoitettujen lasten elämään vaikuttajana, heidän huoltajanaan ja kasvattajanaan. Huolestuneena olen seurannut perheiden kasvavia ongelmia ja huostaanottojen määrän hurjaa lisääntymistä maassamme. Lisääntyneet mielenterveys- ja päihdeongelmat valtaavat alaa ja jäytävät perheiden hyvinvointia. Lapset ja nuoret joutuvat kasvamaan yhä useammin turvattomuuden ja rajattomuuden ympäröiminä ja tämä jättää valitettavasti aina jälkensä lapsiin.

Työssäni, olen saanut tavata useiden perhekotien vanhempia sekä ei-ammattisesti sijaisvanhempina toimivia pariskuntia. Olen ihailnut suuresti heidän pyyteetöntä omistautumistaan ja sitoutumistaan sijaisvanhempana elämiseen. Suurin mielenkiintoni kohdistuikin juuri ei-ammattisina sijaisisinä toimiviin sijaisvanhempiin ja erityisesti sijaisisiin. Yhteiskunnallisestikin jo pitkään huomioitu isien puute lasten elämässä on korostanut erityisesti sijaisisien merkitystä sijaisvanhempina huostaanotettujen lasten elämässä. Isyyttä laajalti tutkineen Jouko Huttusen (2001) mukaan julkisen isäkeskustelun lisäksi tarvitaan isien omaa puhetta isyydestä. Puhuminen voi olla paras keino tukea aktiivista isyyttä. (Huttunen 2001, 209.) Opinnäytetyöni kautta halusin nostaa sijaisisät esiin ja tavoittaa niitä tuntemuksia, joita sijaisinä olemisen suomalaisessa miehessä herättää. Tahdoin tietää, mitä sijaisisyys näille kunnioittamilleni tavallisille miehille oikein merkitsee. Uskon vahvasti, että puhuminen sijaisisyydestä on tarpeen niin sijaisisille itselleen kuin muillekin henkilöille. Pidän tärkeänä ja toivon, että jatkossa sijaishuoltoa ja –vanhemmuutta voitaisiin enenevässä määrin tarkastella myös sijaisisien kannalta.

2 TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUKSEN METODISET PERUSTEET

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimuksen tärkeimpänä tavoitteena on tavoittaa haastateltavien kokemus tutkittavana olevasta ilmiöstä. Tästä näkökulmasta laadullinen tutkimusote on tarkoituksenmukaisin ja perustelluin. Tutkimuskohteena ovat haastateltavien kokemukset. Tutkimusmetodina on hermeneuttis-fenomenologinen metodi, koska se soveltuu parhaiten juuri kokemuksen ymmärtämiseen ja tutkimiseen. Aineistonkeruun toteutin kahdella laajamittaisella ryhmähaastattelulla. Valitsin tutkimusmenetelmäkseni laadullisen tutkimuksen ja fokusoidun ryhmähaastattelun.

Tutkimuskysymyksenä on selvittää, miten sijaisinä toimivien miesten ryhmässä isyyttä sanoitetaan ja millaisia merkityksiä sille annetaan. Tavoitteena on saada tietoa, jonka avulla voitaisiin tehdä näkyväksi lastensuojelun sijaisisyyttä ja sen merkitystä perhehoidossa. Sijaisisyyden tutkiminen on tärkeää sijaisvanhemmuuden tukemisen ja sitä kautta lapsen edun toteutumisen ja perhesijoitusten onnistumisen kannalta. Tutkimuksen tavoitteena on myös osaltaan vahvistaa isyyden merkitystä ja isän asemaa perheessä sekä saada isien ääni paremmin kuuluviin.

En määritellyt tutkimukseni teemoja kovin yksityiskohtaisesti ennen haastatteluja, koska aineistonkeruumenetelmänä olleet keskusteluillat olivat vapaamuotoisia ja niiden aikana oli tarkoitus käsitellä sijaisisyyteen liittyviä kokemuksia ja ajatuksia. Tutkimuksen tekoon lähdin avoimin mielin, kuitenkin tietoisena omista ennakkokäsityksistäni. Luotin, että sijaisien keskusteluista löytyy mielenkiintoisia teemoja tarkasteltavaksi. Olen tutkimukseni kautta pyrkinyt luomaan yhden katsauksen suomalaisesta sijaisisyydestä sijaisien itsensä kertomana

2.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa tutkitaan ihmisten välistä sosiaalista merkitysten maailmaa. Eri merkitykset näyttäytyvät suhteina ja

niiden muodostamina kokonaisuuksina. (Vilkkä 2005, 97.) Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on elämän kuvaaminen tutkimuskohteen itsensä näkemänä. Ajatuksena on, että todellisuus on moninainen. Tutkimuksessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, ettei todellisuutta voi pilkkoa mielivaltaisesti osiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan ja ymmärtämään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157.)

Laadullista tutkimusta tehtäessä käytetään ihmisiä tiedonkeruun instrumentteina sekä laadullisia metodeja aineiston hankinnassa. Tarkoituksena on, että tutkittavien ”ääni” ja näkökulmat pääsevät esille. Tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa kuin mittausvälineillä hankittuun tietoon. Tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineisto kerätään aidoissa ja luonnollisissa tilanteissa. Tyypillisiä metodeja ovat mm. teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut sekä erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. Laadulliselle tutkimukselle on myös tyypillistä, että tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen kuluessa. Tutkimus tehdään joustavasti ja suunnitelmia voidaan muuttaa olosuhteiden mukaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 160.)

Tutkimusta tehdessään tutkija ei voi sanoutua irti arvolähtökohdista, sillä arvot muokkaavat sitä, miten pyrimme ymmärtämään tutkimiamme ilmiöitä. Myöskään objektiivisuutta ei ole mahdollisuutta saavuttaa perinteisessä mielessä, sillä tietäjä eli tutkija ja se mitä tiedetään, kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa. Tulokseksi voimme saada vain ehdollisia selityksiä, jotka rajoittuvat tiettyyn aikaan ja paikkaan. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on pikemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin yrittää todentaa jo olemassa olevia totuusväittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston kokoa ei säätele määrä vaan sen laatu. Tutkimusaineiston tulisi toimia apuvälineenä asian tai ilmiön ymmärtämisessä tai teoreettisesti mielekkään tulkinnan muodostamisessa. Laadullisessa tutkimuksessa ei tavoitella yleistettävyyttä siinä määrin kuin määrällisellä tutkimuksella toteutetussa tutkimuksessa. Tavoit-

teena on esimerkiksi vanhojen ajatusmallien kyseenalaistaminen ja ilmiön selittäminen ymmärrettäväksi siten, että se antaa mahdollisuuden ajatella toisin. Tilastollisiin yleistyksiin ei niinkään pyritä. (Vilkka 2005, 126.)

2.2 Ryhmähaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Päädyin käyttämään tutkielmassani tiedonkeruun muotona ryhmähaastattelua, koska näin saatoin antaa tutkittavalle ryhmälle puheenvuoron ja mahdollisuuden kertoa itsestään ja tutkittavasta aiheesta joustavasti keskustellen. Haastattelun etu on ennen muuta joustavuus. Haastattelija voi toistaa kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoja ja käydä keskustelua tiedonantajan kanssa. Etuna haastattelussa on myös se, että tutkija voi toimia haastattelijan roolin ohella havainnoitsijana. Näin hän ei saa tietoa vaan siitä, mitä sanotaan, vaan myös siitä miten se sanotaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75–76.) Haastattelu on toimiva silloin, kun tutkittavat halutaan nähdä tutkimustilanteessa subjekteina. Lisäksi haastattelu on käyttökelpoinen, kun tutkitaan jotakin aiemmin vain vähän kartoitettua ja tutkittua asiaa, jollainen sijaisisyyskin on. Myös silloin haastattelu on tarkoituksenmukainen, jos etukäteen tiedetään, että vastaukset todennäköisesti ovat monitahoisia ja laajoja. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–35.) Ryhmäkeskustelun arvokkuus tutkimusaineistona pohjautuu siihen, että se saa keskustelijat puhumaan asioista, jotka muuten jäävät keskustelun ulkopuolelle itsestänselvyyksinä tai muista syistä. Puhuttaessa asioista, joista ei muuten puhuta, syntyy mielenkiintoista aineistoa. (Alasuutari 1999, 155.)

2.3 Hermeneuttisen fenomenologian metodi analyysissä

Fenomenologia on tutkimussuuntaus, joka tutkii ihmisen kokemuksia. Kokemus ymmärretään fenomenologiassa laajasti ihmisen kokemuksellisena suhteena omaan todellisuuteensa ja maailmaan jossa hän elää. Fenomenologiassa pyritään siis tutkimaan ihmisen suhdetta hänen omaan elämäntodellisuuteensa. Ihmisen suhde toisiin ihmisiin, luontoon ja kulttuuriin näyttäytyy hänen kokemustensa kautta. Näin kokemus muodostuu eri merkitysten mukaan aina vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. Fenomenologia näkee ihmisen

suhteen maailmaan intentionaalisena eli kaikella on meille jokin merkitys. Todellisuutemme ei ole jotakin neutraalina, vaan havaintojemme kohde saa eri merkityksiä havaitsijan omien kiinnostusten, uskomusten ja pyrkimysten kautta. Nämä merkitykset ovat fenomenologian päällimmäinen tutkimuskohde. (Laine 2001, 26–27.)

Fenomenologia sisältää näkemyksen siitä, että ihminen on pohjimmiltaan yhteisöllinen. Merkitykset, joiden kautta rakennamme todellisuuttamme, eivät ole meissä synnynnäisiä. Ne muodostuvat yhteisön kautta, joihin me kasvamme ja joihin meidät kasvatetaan. Ihminen on kulttuuriolento. Eri kulttuuripiirit ja niissä elävät ihmiset muovautuvat elämismaailmaltaan erilaisiksi. Todellisuus näyttäytyy näin erilaisena, koska eri asioilla voi olla eri ihmisille eri merkitykset. Yhteisöön kuuluvina jäseninä meillä on yhteisiä piirteitä. Tämän vuoksi eri yksilöiden tutkimus paljastaa myös jotain yleistä. Fenomenologia ei kuitenkaan ole kiinnostunut vain ihmisiä yhdistävistä piirteistä, vaan jokaisen yksilön erilaisuudella on myös merkitystä. (Laine 2001, 28.)

Hermeneutiikka tarkoittaa yleisesti teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Se pyrkii etsimään tulkinnalle sääntöjä, joita hyödyntäen voisimme puhua oikeammista tai vääristä tulkinnoista. Hermeneuttinen tutkimus keskittyy ihmisten väliseen kommunikaatioon, johon kuuluvat kielellisten ilmaisujen lisäksi myös muut keholliset ilmaisut, kuten liikkeet, ilmeet ja eleet. Fenomenologian tavoin ajatuksena on, että kaikki ilmaisut kantavat merkityksiä todellisuudestamme. Ihminen on jatkuvasti kokemusten, ilmaisujen ja niiden ymmärtämisen keskellä. Emme kuitenkaan tietoisesti analysoi eri merkityksiä, vaan toimimme vaistomaisesti, ja luulemme ymmärtävämmä muiden ilmaisut välittömästi. Arjessamme toimimme siis luontaisen ymmärryksen varassa, jota hermeneuttisessa kirjallisuudessa kutsutaan esiymmärrykseksi. (Laine 2001, 29–30.)

Mikään ymmärrys ei ala tyhjästä, sillä kaiken ymmärtämisen taustalla on paljon jo ymmärrettyä. Tieto ei vielä synny tutkimusaineiston haltuun saamisesta vaan vasta, kun tutkija ryhtyy eräänlaiseen vuoropuheluun aineiston kanssa. Tällöin puhutaan hermeneuttisesta kehästä eli tutkimuksellisesta dialogista aineiston kanssa. Tämän vuoropuhelun tavoitteena on syventää ymmärrystä tutkittavasta aineistosta. Hermeneuttinen kehä eli tutkiva dialogi

etenee kehämäisenä liikkeenä aineiston ja oman tulkinnan välillä. Tarkoituksena on, että kehää kulkemalla tutkija vapautuisi oman näkökulmansa minäkeskeisyydestä. Aluksi tutkijan on tultava tietoisiksi ennakko-oletuksistaan liittyen tutkittavaan aiheeseen. Seuraavaksi tutkija tekee välittömiä tulkintoja tutkimusaineistosta. Tulkintaa tapahtuu jo aineistoa hankittaessa, haastateltavaa kuunnellessa ja katsellessa. Tutkija pyrkii vapautumaan näistä välittömistä tulkinnoista kriittisen asenteen ja reflektion avulla. Tämän jälkeen palataan aineiston pariin ja yritetään nähdä se uusin silmin. Aineisto näyttäytyykin etäisyyden jäljiltä toisena. Tässä vaiheessa tutkija tekee uuden tulkinnan toisen ilmaisujen merkityksistä. Lopulta tutkija tekee itselleen aineiston pohjalta tulkintaehdotuksen eli hypoteesin. Uudella kierroksella hän testaa vuoropuhelussa aineiston kanssa omaa tulkintaansa jälleen kriittisesti reflektoiden. Tavoitteena tässä kehämäisessä tulkintaprosessissa on löytää sopivin, uskottavin ja todennäköisin tulkinta tutkittavan maailmasta. (Laine 2001, 34–35.)

Sekä fenomenologisen että hermeneuttisen tutkimuksen rakenne on kaksitasoinen. Perustaso koostuu tutkittavan koetusta elämästä esiymmärryksineen. Vasta toisella tasolla tapahtuu itse tutkimus, joka kohdistuu ja käsittelee ensimmäistä tasoa. Perustasolla haastateltava kuvaa elämäänsä ja siihen liittyviä kokemuksia mahdollisimman luonnollisesti, välittömästi ja ei-reflektiivisesti. Toisella tasolla tutkija pyrkii tematisoimaan, reflektoi-
maan ja käsitteellistämään perustason merkityksiä. Fenomenologista tai hermeneuttista metodia ei ole mahdollista kuvata yksityiskohtaisesti. Metodikysymykset ovat tiukasti kiinni taustalla olevissa filosofisissa oletuksissa. Tutkijan tulee harkita tapauskohtaisesti, miten eri tutkimuksissa tulisi toimia, jotta toisen kokemukset ja ilmaisut saavutettaisiin mahdollisimman autenttisina. (Laine 2001, 30–31.)

3 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA SIINÄ KÄYTETYT KÄSITTEET

Tässä tutkimuksen osiossa kuvaan lastensuojelun perhehoidon yhteiskunnallista kehityskulkua sen menneisyydestä tähän päivään sekä määrittelen tutkimuksen kannalta oleellisia yleisesti käytettyjä ja tutkimuksessa itse käyttämiäni käsitteitä.

3.1 Perhehoito lastensuojelussa

Lastensuojelun perhehoidolla tarkoitetaan lapselle oman kodin ulkopuolella sijaitsevassa yksityiskodissa annettavaa ympärivuorokautista hoitoa, kasvatusta ja huolenpitoa. Tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää lapsen sosiaalista kehitystä ja perusturvallisuutta. Laitoshoidon tavoin, voi perhehoitokin olla joko pitkäaikaista tai lyhytaikaista. (Ahto & Mikkola 1999, 9.)

Perhehoito määritellään sosiaalihuoltolain 25 §:ssä seuraavasti: Perhehoidolla tarkoitetaan jatkuvan hoidon ja ylläpidon järjestämistä yksityiskodissa. Sen tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle henkilölle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään. Perhehoitoa annetaan henkilölle, jonka hoitoa, kasvatusta tai muuta huolenpitoa ei kyetä tarkoituksenmukaisesti järjestää hänen omassa kodissaan tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita hyväksi käyttäen ja jonka ei katsota olevan laitoshuollon tarpeessa. (Sosiaalihuoltolaki 1982, § 25.)

Sijaisvanhemmaksi eli perhehoitajaksi voidaan kutsua henkilöä, joka on tehnyt perhehoidon toimeksiantosopimuksen lapsen perheeseen sijoittaneen kunnan sosiaalilautakunnan tai sen edustajan kanssa. Perhehoitajien korvaukset, kuten kulujen korvauksen ja hoitopalkkion määrittävä perhehoitajalaki sekä siihen liittyvä asetus tulivat voimaan vuonna 1992. Ne koskevat juuri toimeksiantosopimuksen tehneitä perhehoitajia. Toimeksiantosuhteen solmiminen ei kuitenkaan tarkoita työsuhteen syntymistä kunnan ja perhehoitajan välille. (Ahto & Mikkola 1999, 12.)

3.2 Lastensuojelun perhehoidon kehitys

Perhehoidolla voidaan katsoa olevan maassamme varsin pitkät perinteet. Kulttuurissamme on tunnettu eräänlainen sukuvastuu eli sukulaisilla oli ainakin moraalinen velvollisuus huolehtia omistaan. Isovanhemmat ja muut sukulaiset ovat hoitaneet orvoksi jääneitä tai vanhempien hylkäämiä lapsia. (Helminen 1998, 13.) Yksinäiselle naiselle lapsenhoito oli hyvin vaikeaa. Aviottomien lasten kuolleisuus olikin kaksinkertainen avioliitossa syntyneisiin verrattaessa. (Pulma & Turpeinen, 1987, 81.) Vielä 1900-luvun alkupuolella ei ollut ollenkaan harvinaista, että lapsi varttui syntymäkotinsa ulkopuolella poissa biologisten vanhempiansa luota. Monet köyhät vanhemmat luovuttivat lapsiaan vapaaehtoisesti muualle kasvatettavaksi. Näin toivottiin lapsille parempaa elämää kuin minkä he itse olisivat kyenneet tarjoamaan. (Utrio 1998, 489.) Vuonna 1936 Suomeen säädettiin ensimmäinen lastensuojelulaki, joka vahvisti lapsen asemaa merkittävästi. Lain tärkein anti oli huostaanottosäännösten luominen, jonka myötä lapsi voitiin määrätä huostaan otettavaksi ja kodin ulkopuolella kasvatettavaksi. Huostaan otettu lapsi tuli yrittää ensisijaisesti sijoittaa kasvatuskotiin. (Pulma & Turpeinen 1987, 156–157.) Maamme ensimmäinen lastensuojelulaki oli voimassa aina vuoteen 1984, jolloin se korvattiin uudella (Helminen 1998, 14).

3.3 Lastensuojelu ja perhehoito tänään

Lastensuojelun perhehoito yksityisperheissä on nykyään tarkasti lailla säädeltyä. Toimintaa määrittävät vuonna 2007 uusitun lastensuojelulain (2007/417) ja -asetuksen (1010/1983) lisäksi sosiaalihuoltolaki (710/1982) ja -asetus (607/1983), perhehoitajalaki (312/1992), asetus perhehoitajalle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta (420/1992), laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) ja -asetus (556/1994) sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettu laki (734/1992) ja -asetus (912/1992). Perhehoitoon sijoitetaan pääsääntöisesti huostaan otettuja lapsia. Lastensuojelulain 2007/417 § 40 velvoittaa kunnan ottamaan lapsen tai nuoren huostaan, kun kaikki seuraavat edellytykset täyttyvät samanaikaisesti: 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai, 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveytensä tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikol-

lisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin turvautua vain, jos: 1) avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi; ja 2) sijaishuollon arvioidaan olevan 4§ mukaisesti lapsen edun mukaista.

Yleensä huostaanottoa edeltää ajanjakso, jolloin perhettä on tuettu erilaisien avohuollon tukitoimien avulla. Tällaisia tukitoimia ovat esimerkiksi toimeentulotuki, tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta, terapiapalvelut sekä loma- ja virkistystoiminta. Lapselle on mahdollista järjestää asiakassuunnitelmassa tarkoitettulla tavalla avohuollon tukitoimenpiteenä tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshoidoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidosta vastaavan henkilön kanssa. Lapsi voidaan sijoittaa myös yksin avohuollon tukitoimenpiteenä. Sijoitukseen vaaditaan sekä lapsen huoltajan että 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Edellytyksenä sijoitukselle on, että se on tarpeen: 1) lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi; 2) lapsen kuntouttamiseksi; tai 3) lapsen väliaikaisen huolenpidon järjestämiseksi huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Lasta ei kuitenkaan voida sijoittaa avohuollon tukitoimena, jos 40 §:n mukaiset huostaanoton edellytykset täyttyvät. Lasta ei myöskään saa sijoittaa toistuvasti avohuollon tukitoimena ellei lapsen etu välttämättä vaadi uutta lyhytaikaista sijoitusta. (Lastensuojelulaki 2007/417, 37§.)

Päätettäessä sijoituksesta on määriteltävä selkeästi sen tavoitteet ja arvioitu kesto. Jos lapsi on sijoitettu 2 momentin mukaisesti yksin, on sijoituksen jatkamisen edellytykset ja sen vaihtoehdot arvioitava viimeistään kolmen kuukauden päästä sijoituksen alkamisesta. Mikäli sijoitusta jatketaan, on arviointi tehtävä aina kolmen kuukauden välein. Arvioinnin yhteydessä tulee selvittää myös mahdollinen huostaanoton tarve. (Lastensuojelulaki 2007/417, 37§.) Huostaanoton tapahduttua voidaan lapsen sijaishuolto järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen edun ja tarpeiden edellyttämällä tavalla (Lastensuojelulaki 2007/417, 49§). Suomessa lapsia oli sijoitettuna enemmän laitoshuollossa kuin perhehoidossa vuoteen 2007 asti (Stakes 2008).

Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli vuonna 2007 yhteensä 16059, joista huostaan otettuina ja varsinaisessa sijaishoidossa oli 10207. Perhehoidossa oli kaikista sijoitetuista lapsista ja nuorista 5526 lasta ja nuorta eli noin 35 % ja laitoshoidossa tai muussa (esimerkiksi koulun asuntola tai sairaala) hoidossa 8095 eli noin 50 %. Tarkkaa tilastojen tulkittamista hankaloittaa kuitenkin esimerkiksi ammatillisten perhekotien sekava luokittelu toisinaan perhehoidoksi ja toisinaan laitoshoidoksi. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kokonaismäärä on kasvanut viime aikoina 2–5 % vuosittain, ja vuoden 2007 loppuun mennessä kaikista alle 18-vuotiaista suomalaisista 1,2 % on sijoitettu kotinsa ulkopuolelle. (Stakes 2008.)

Lapsille ja nuorille perhehoitoa antaneista kodeista käytettiin aikaisemmin nimitystä kasvatuskoti ja myöhemmin ilmaisua sijaiskoti. Kodin vanhemmista käytettiin nimitystä kasvatusvanhemmat tai sijaisvanhemmat. Perhehoidossa olevasta lapsesta on käytetty nimitystä kasvattilapsi tai sijoitettu lapsi. (Ahto & Mikkola 2000, 12.) Lainsäädännössä nämä nimikkeet on sittemmin korvattu sanoilla perhekoti, perhehoitaja ja perhehoitolapsi. Nämä nimikkeet eivät selkeästi erottele lastensuojelulain mukaiseen toimeksiantosuhteeseen perustuvaa perhehoitoa ammatillisesta perhehoidosta tai muista perhehoidon muodoista, vaikka nämä toimintamuodot ovatkin toisistaan suuresti eroavaisia. Sijaisvanhempi allekirjoittaa kunnan tai kuntayhtymän kanssa toimeksiantosopimuksen, jonka mukaan hänelle maksetaan sijoitetusta lapsesta hoitopalkkio ja korvausta lapsen hoidosta aiheutuviin kuluihin. (Perhehoitajalaki 312/1992, 2–3§.)

Perhehoitajan ja kunnan välillä solmittu toimeksiantosopimus ei merkitse työsuhteen syntymistä sijaisvanhemman ja kunnan välille. Toimeksiantosopimus on myös selvästi edullisempää verrattuna ammatilliseen perhehoitoon, jolloin perhehoidon antajan ja kunnan/kuntayhtymän välillä on joko maksusitoumus tai ostopalvelusopimus. (Helminen 1998, 63.) Toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa lapsia ja näin myös vaihtuvia hoitajasuhteita on vähemmän kuin ammatillisessa perhehoidossa. Ei-ammattillisessa toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa korostuu ammatillista perhehoitoa voimakkaammin juuri äitiys ja isyys. (Huusko 2005, 10.)

Tässä opinnäytetyössäni käytän termejä sijaisvanhemmat ja sijaisvanhempi, kun tarkoitan vain ei-ammattillisessa toimeksiantosuhteessa olevia perhehoitajia tai perhehoitajaa. Huostaan otetusta lapsesta, joka asuu perheessä, käytän käsitettä sijoitettu lapsi. Käyttäessäni käsitteitä sijaisperhe, sijaiskoti ja perhehoito tarkoitan siis ei-ammattillista toimeksiantosuhteista perhehoitoa.

4 ISYYS TUTKIMUSTEN VALOSSA

Isyystutkimustraditio on vielä nuori, hajanainen ja ohut. Kehitys- ja perhepsykologisessa tutkimuksessa isä huomioitiin vasta 1950- ja 60-luvulla. Isä nostettiin ensin varhaislapsuutta käsittelevissä tutkimuksissa yhdeksi taustamuuttujaksi muiden ohessa tutkittaessa lapsen kehitystä ja hyvinvointia. Vasta myöhemmin osattiin nähdä isänä olemisen eri muotoja, eri puolia sekä aste- ja vivahde-eroja isyyteen sitoutumisessa. Samalla myös tutkimusongelmat alkoivat hiljalleen keskittyä yhä selvemmin isyyteen sinänsä. (Huttunen 1994, 47.) Kauhasen (1998) mukaan isien kokemuksia omasta vanhemmuudestaan on julkaistu melko vähän. Vasta 1980-luvulla huomattiin, että miesten itsensä kertomukset isäksi tulostaan ja vanhemmuudestaan puuttuvat, kuten muukin tieto siitä, mitä isyys yleisesti merkitsee miehelle. (Kauhanen 1998, 2.) Sittenkin isyystutkimukset ovat laajentuneet ja monipuolistuneet ja niiden mukana myös käsitykset miehisyydestä ja isyydestä ovat muuttuneet (Huttunen 1994, 47).

4.1 Suomalainen isyystutkimus

Vielä 1950- ja 1960-luvun isyyttä koskevat tutkimukset käsitelivät lähinnä isän puuttumisen ja poissaolon vaikutuksia lapseen. Tuohon aikaan se oli luonnollinen tutkimuskohde sotien vuoksi isättömiksi jääneiden lasten hyvinvoinnin näkökulmasta. Tuolloin isän merkitys nähtiin sekä roolimallina että rajojen asettajana. 1950-luvulla isän suhde lapseen oli viileä, etäinen ja asiakeskeinen. (Huttunen 1994, 49–50.) Isyyden tutkiminen laajeni huomattavasti 1970-luvulla kuitenkin niin, että sen päähuomio keskittyi edelleenkin isän merkitykseen ja vaikuttavuuteen lapsen kehityksessä. Isä ja isyys alettiin nähdä perheissä käyttämättömänä voimavarana, jonka mahdollisesta hyödyllisyydestä haluttiin uutta tutkimustietoa. (Huttunen 1994, 53.)

Isyyttä omana erityisenä kysymyksenään ja isän ja lapsen välistä suhdetta alettiin tutkia paremmin vasta 1980-luvulla. Tuolloin isä alettiin nähdä tasavertaisena vanhempana äidin rinnalla ja isän suhde lapseen nähtiin lapsen syntymästä lähtien äidistä riippumattomaksi

kahdenkeskiseksi suhteeksi. Isä-lapsi suhteen tutkiminen edellytti isyyden ja miehisyyden uudelleen tulkintaa. Uuden isäkäsityksen mukaan lapsi tarvitsee syntymästään saakka yhtä paljon molempia vanhempiaan, isän suhde lapseen voi olla yhtä läheinen kuin äidinkin ja isyyteen sitoutuminen on tärkeää miehen aikuistumiselle ja myöhemmälle hyvinvoinnille. Uutta isää voisi konkreettisesti kuvailla tasavertaiseksi ja yhtä päteväksi vanhemmaksi äidin kanssa. Ajoittainen kotonaolo on uudelle isälle vartenotettava vaihtoehto ja hän on aidosti kiinnostunut lapsistaan ja heidän hyvinvoinnistaan. (Huttunen 1994, 56–58.)

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 1998 tehdyllä päätöksellä toimikunnan miettimään ehdotuksia isän aseman parantamiseksi. Isätoimikunnan tuli arvioida isän asemaa muuttuvassa perheessä, työelämässä ja laajasti koko yhteiskunnassa. Lisäksi sen tuli karottaa isän asemaa muissa maissa lainsäädännön näkökulmasta ja selvittää mahdollisia kansainvälisiä toimenpideohjelmia isän aseman tukijana. Myös julkista keskustelua tuli käynnistää isän asemasta ja tarpeesta sekä keinoista sen tukemiseksi järjestämällä keskustelutilaisuuksia ja seminaareja sekä tuottamalla julkaisuja. Isätoimikunnalta toivottiin myös ehdotuksia miesten osuuden ja osallistumisen vahvistamiseksi koulun ja päivähoiton piirissä sekä muutos- ja kehittämisehdotuksia isän asemaa tukevaa lainsäädäntöä ja tulevaa tutkimusta varten. (Isätoimikunnan mietintö 1999, 1.)

4.2 Isyyden eri ulottuvuudet

Pohdittaessa isyyttä, se ei ole nykyisin käsitteenä eikä ilmiönä yksiselitteinen (Huttunen 2001, 57). Isyys on käsitteenä eittämättä subjektiivinen, tulkinnallinen ja varsin kokemuksellinen. Näin sitä on vaikeaa tai jopa mahdotonta kuvata ilman henkilökohtaista kokemusta isyydestä. Isät muuttuvat ja samalla myös isyys muuttuu jatkuvasti. (Tiihonen 2002, 207.) Roolina isyys on lähes loputtoman elastinen ja epämääräinen ja sitä voidaan ennen kaikkea pitääkin tapana olla yhteydessä lapseen (Sinkkonen 1998, 22). Isyys toteutuu tilanteisesti, tietyssä ajan ja paikan määrittämässä ympäristössä. Miehen toimimista vanhempana tuottavat näin monet muutkin kuin vain tietty isä. (Rantalaiho 2003, 203.)

Isyyden käsitteestä voidaan erottaa eri ulottuvuuksia, joista selkein ja helpoiten määriteltävä on biologinen isyys. Biologisilla isillä on itse siitetyjä lapsia. Sosiaalisesta isyydestä puhuttaessa tarkoitetaan lapsen arjen jakamista, yhdessä asumista, yhdessä esiintymistä ja vaihtelevasti huolenpidon ja hoivan antamista lapselle. Tilanteissa, joissa mies on ainoastaan sosiaalinen isä eikä lapsen biologinen tai juridinen isä voidaan kysyä onko mies ”isä” ollenkaan. Tällaisissa tapauksissa on käytetty myös nimitystä ”mieskaveri”. (Huttunen 2001, 62–63.) Sosiaalinen ulottuvuus voidaan nähdä myös lapsen ja vanhemman keskinäisenä vuorovaikutuksellisenä toimintana, jota molemmat osapuolet yhdessä rakentavat (Ritala- Koskinen 2001, 58–60).

Yksi isyyden ulottuvuus on psykologinen isyys, joka perustuu isäsuhteen tunnepohjaisuuteen ja kiintymykseen. Tällöin lapsella on miehelle monia tunnepohjaisia merkityksiä ja tämä tunne on vuorovaikutuksellinen. Mies kokee voimakasta halua orivata, suojella, olla lähellä ja auttaa lasta. Psykologinen isyys määrittyy ennen kaikkea lapsen kautta: kehen lapsi turvaa, kehen hän on kiintynyt ja ketä hän pitää isänään. (Huttunen 2001, 64.)

Juridisella eli laillisella isyydellä tarkoitetaan yhteiskunnan isyydelle antamia oikeuksia ja velvollisuuksia lapseen nähden lain näkökulmasta (Huttunen 2001, 60). Biologinen isä säilyy sijoitetun lapsen juridisena isänä, jos hän on ollut lapsen äidin kanssa naimisissa tai tunnustanut isyytensä lapsen syntymän jälkeen (Isyyslaki 700/1975, 3§). Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsensa huoltaja isästä tulee kuitenkin vasta vanhempien tekemällä ja sosiaalilautakunnan tai tuomioistuimen vahvistamalla sopimuksella (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 6–9§). Sinkkonen (1998) puhuu juridisen isyyden yhteydessä teoreettisesta isyydestä, koska siinä isyyden ei tarvitse käytännössä toteutua millään tavalla. Isän oikeudet määritellään oikeusistuimissa. (Sinkkonen 1998, 20.)

Valkosen (1995) perhehoitonoorten haastatteluihin pohjautuvan tutkimuksen mukaan vanhemmuus voidaan määritellä myös psykologista vanhemmuutta monipuolisemmin ja selkeämmin. Hän puhuu kasvatuksellisesta vanhemmuudesta, joka näyttäytyy jatkuvana, vastuullisena ja rakastavana kanssakäymisenä lapseen. Vanhemmalla on vahva kasvattava

rooli. Tietoinen ja tavoitteellinen vanhemmuus kasvatuksellisena toimintana on oleellinen osa vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. (Valkonen 1995, 100–101.)

Biologinen, sosiaalinen, psykologinen, juridinen ja kasvatuksellinen isyys ovat isyyden eri ulottuvuuksia ja osa-alueita, jotka eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia. Isyydestä voidaan erottaa näiden osa-alueiden erilaisia yhdistelmiä. (Huusko 2005, 21.) Sinkkosen (1998) mukaan isyys on roolina nykyään loputtoman epämääräinen ja elastinen. Monen lapsen elämässä isyyden tehtävä on hajonnut niin pieniksi palasiksi, ettei siitä voida puhua enää ollenkaan. (Sinkkonen 1998, 22.)

Lastensuojelun sijaishuollon ja adoption kaltaisten käytäntöjen voidaan katsoa tukevan ja voimistavan moninaisia perhekäsityksiä (Pösö 2003, 156). Biologinen, sosiaalinen, psykologinen ja kasvatuksellinen vanhemmuus kohtaavat toisensa perhehoidossa. Silloin ovat mukana perhehoitoon lapsensa luovuttavien vanhempien biologinen vanhemmuus, sijaisvanhempien sosiaalinen vanhemmuus ja lapsen tarvitsema psykologinen ja kasvatuksellinen vanhemmuus. Kysymykset vanhemmuuden ja sitä kautta isyyden perusteista ovat monesti sijaishuollossa konkreettisesti ja myös kipeästi läsnä. (Valkonen 1995, 3.) Sijaisisällä ei ole biologista eikä juridista isäsuhdetta sijoitettuun lapsen, vaan sijaisisyydessä sekoittuu yhteen sosiaalinen, psykologinen ja kasvatuksellinen isyys.

4.3 Isyyden muuttuminen yhteiskunnassa

Vanhemmuudessa ja erityisesti isyydessä on yhden sukupolven aikana tapahtunut monia muutoksia. Vaikka erityisesti naisten yhteiskunnallinen asema on muuttunut merkittävästi, näyttää, että vanhemmuuden muutokset ovat kohdistuneet selvemmin juuri miehiin. Vielä 1900-luvun puolivälissä isät olivat melko etäällä lasten ja naisten arjesta. (Korhonen 1999, 232.) Perinteinen isyys perustui miesten rooliin elannon tuojina. Se ei tarjonnut miehille mahdollisuutta hoivaavaan vanhemmuuteen. Pomon lailla perheitään kaitseva perinteinen isä oli vallitsevana sodan käyneitten miesten keskuudessa 50- ja 60-luvulla. Suhteessa omiin lapsiinsa 50- ja 60-luvun isä oli viileä ja asiakeskeinen henkilö, jonka rooli perheen tunnesuhteiden kannalta oli olematon. Isät olivat lapsille etäisiä, eivätkä näyttäneet

tunteitaan. miehelle isyys oli perheeseen kuulumista ja käytettävänä olemista, mutta miehiseen identiteettiin isyys ei mahtunut. Isyys oli miehelle perheeseen kuulumista, auktoriteettina ja perheen asioiden päättäjänä olemista, mutta hän ei ollut valmis sisällyttämään isyyttä miehiseen identiteettiinsä. (Huttunen 1994, 50–51.)

Hiljalleen suurten ikäluokkien myötä miehet sitoutuivat isyyteensä muutenkin kuin perheen elannon tuojina (Korhonen 1999, 232). 1970-luvun isää voidaan kutsua muutosvaiheen isäksi, joka oli suhteessa perinteiseen isään enemmän läsnä ja valmis tinkimään harrastuksistaan ja vapaa-ajastaan perheensä hyväksi. Isät nähtiin äidin avustajina monin tavoin tärkeiksi lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta. Isien resursseja kotona kannatti hyödyntää lasten ja myös äidin edun vuoksi. Isien suurenevasta vastuunotosta huolimatta äitien rooli lapsen ensisijaisena hoitajana säilyi horjumattomana. (Huttunen 1994, 55.)

Sittemmin sukupolvien välillä pitkään vallinnut kuuliaisuussuhde on muuttunut huomattavasti neuvottelevampaan ja keskustelelevampaan suuntaan. Vanhempien ja erityisesti isien suhde lapsiin on tullut läheisemmäksi ja tasavertaisemmaksi. Enää lasten kasvatusta ei perustu ainoastaan käskyihin, kieltoihin ja rangaistuksiin vaan vanhempien auktoriteettivallan vähennyttyä kasvatuksessa käytetään välineinä keskusteluja ja neuvotteluja. (Korhonen 1999, 232.) Aikuisten ja lasten väliset auktoriteettiasemat etsivät uusia suuntia samoin kuin miehen ja naisen välinen työnjako (Jokinen 2002, 199).

Uudenlainen isyys on Huttusen (1994) mukaan ymmärrettävä toistaiseksi enemmänkin moderniksi miesnäkökulmaksi kuin tieteen viimeiseksi sanaksi. Lisäksi uusi äitiä avustava isyys edellyttää myös uudenlaista äitiyttä. Tällöin äitien on oltava valmiit pienentämään omaa rooliaan kotitöissä sekä lasten varhaisheidossa ja heidän on oltava valmiita muutokseen. (Huttunen 1994, 58–60.) Miehen oma-aloitteista muuttumista voimakkaammin isyyttä ovatkin yhteiskunnassa muovanneet naisten koulutustason kohoaminen ja heidän asemansa vakiintuminen työelämässä, tasa-arvokeskustelun laajentuminen ja sen näkyminen muun muassa perhepolitiikassa ja työelämässä sekä naisliikkeen synnyttäneen tasa-arvoajattelun ja – tietoisuuden lisääntyminen. (Huttunen 1994, 48.)

4.4 Isyys tänään

Perinteinen isyys ei ole katoamassa, mutta uusi ja vanha isyys ovat sekoittuneet ja elävät nykyään rinnakkain. Isyydestä on tullut kulttuurisesti monipuolisempaa ja joustavampaa kuin ennen, vaikka ristiriitoja vanhan ja uuden isyyden välillä ilmeneekin. (Huttunen 1999, 178.) Nykyisin pidetään tärkeänä isien pääsyä mukaan lastensa elämään entistä varhaisemmassa vaiheessa. Suomessa yhteiskunnan lapsiperheille tarjottu tuki on kuitenkin ollut konservatiivista ja perinteistä äidin asemaa korostavaa. Miesten houkuttelu omaan isyyteensä on ollut paljolti vain puhetta, joka on turhaan syyllistänyt miehiä, koska monet tosiasiat ovat yhä ristiriitaisia mietittäessä asiaa osallistuvan isyyden näkökulmasta. (Isätoimikunnan mietintö 1999, 2-3.)

Nykyään isyydestä puhuttaessa voidaan sanoa, että se on yhtä paljon yhteisöllistä kuin yksilöllistä, koska sen eri ilmenemismuodoille on vaikea löytää esimerkiksi biologista tai psykologista selitysmallia. Miesten ja naisten historiasta vahvasti kumpuavana ilmiönä isyydellä on vahvat ja syvät kulttuuriset ja yhteiskunnalliset juurensa, jotka ruokkivat arjen elämässä havaittavaa miesten isyyskäyttäytymistä. Huttunen (1999) puhuu kolmen kerroksen isyydestä jakaen sen kulttuuriseen, yhteiskunnalliseen ja perheiden isyyteen. (Huttunen 1999, 169–170.)

Kulttuurinen isyys näyttäytyy monikasvoisena ja – särmäisenä eikä ole ollenkaan yksiselitteinen. Kulttuurisen isyys mukaillee kunakin aikakautena muita enemmän tiettyä isyyden mallia tai isyyskuvaa, joka näyttäytyy muita vaihtoehtoja useammin erilaisilla kulttuurisilla kentillä asettaen muut isyyden muunnelmat huonompaan asemaan. Kulttuurinen isyys on se isänä olemisen malli, jonka suuri osa miehistä ottaa omakseen itsestään selvyytenä. Kulttuurinen isyys edustaa ns. perinteisen isyyden mallia, jossa jaetaan tietyt asenteet, uskomukset ja stereotyypit. Se ei ole tarjonnut miehelle hoivaavaa vanhemmuutta. Isänä miehen on pitänyt tämän mukaan olla etäinen, tilanteita hallitseva, suoriutuva ja tunteitaan kontrolloiva. Syväällisempi, tunnepohjainen ja vuorovaikutteinen puoli ei ole kulttuuriseen isyyteen kuulunut. (Huttunen 1999, 170–172.) Maskuliinisuus on miehelle tärkeää ja miehenä oleminen nähdäänkin tehtävänä, jossa maskuliinisuus pitää osoittaa ja toteuttaa erilaisina

suorituksina. Harva mies pystyy täyttämään tos miehen saavuttamattoman ihanteen, jonka mukaan miehen tulee olla vahva, menestyvä, vakaa ja järkkymätön itsensä ja yhteisönsä puolustaja. (Sipilä 1994, 22.)

Yhteiskunnallisella isyydellä tarkoitetaan Huttusen (1999) mukaan niitä isyydestä vallitsevia käsityksiä, jotka määräävät ja säätelevät yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia ratkaisuja silloin, kun käsitellään yksittäisten ihmisten tai ihmisryhmien vanhemmuutta, perheyttä ja isyyttä koskevia asioita. Tällaisia kohteita ovat esim. perhepolitiikka, terveys- ja sosiaalitoimi sekä työelämä, joiden piirissä tehdään päivittäin lukuisia rajankäyntejä sopivan ja hyväksyttävän isyyden suhteen. Yhteiskunnallinen isyys on peräisin kulttuurisista isyyksistä kuitenkin paljolti piiloisesti ja myös epäjohdonmukaisesti. Mietittäessä yhteiskunnan harjoittamaa vanhemmuuden ja isyyden tukemista kokonaisuutena, on se ollut vanhoillista ja perinteistä roolijakoa myötäilevää. Vaikka huoltajuuden osalta yhteiskunnassa tuetaan nykyään selkeästi kahden tasaveroisen huoltajan mallia, on miesten houkuttelu isyyteensä ollut suureksi osaksi pelkkää puhetta. Monet yhteiskunnan tukitoimet ovat edelleen riittämättömiä aidosti osallistuvan isyyden kanssa. (Huttunen 1999, 174.)

Puhuttaessa perheiden isyydestä on kyse isyydestä ruohonjuuritasolla. On siis kyse siitä mitä isät ja äidit itse ajattelevat isyydestä, kuinka miehet varsinaisesti toteuttavat omaa isyyttään ja millaisia kokemuksia heillä siitä on. Huolimatta siitä, että jokainen mies on tietoinen siitä kulttuurisesta isyydestä, jota pidetään normaalina, kuten myös niistä reunaehdoista, joilla yhteiskunta isyyttä normittaa, niin lopulta mies kuitenkin luo itse oman isyytensä. Isyys ei rooli, joka annetaan ja jota mukisematta noudatetaan samanlaisena, vaan miehet ovat aina tuottaneet yksilöllistä isyyttä. (Huttunen 1999, 175.) Monien miesten elämässä omat lapset ovat nousseet yhtä keskeiselle sijalle kuin naisilta on totuttu edellyttämään. Sen sijaan työ ja kaverit merkitsevät vähemmän kun taas lapset yhä enemmän. Nykyisin yhä useammat miehet näkevät oman yhteiskunnallisen asemansa perheen intressien kautta, uudella tavalla. Voidaan puhua intressien perheellistymisestä. (Sipilä 1994, 24.) Miehet eivät enää korosta isyydestä puhuessaan perheen elättäjän roolia, vaikka myös siinä roolissa toimisivatkin. Tosin läheinen sitoutuminen lapsiinkaan ei tunnu olevan vielä

riittävän vahva ja vakuuttava malli muuttamaan syvään iskostunutta ja juurtunutta ajattelumallia ja käytäntöjä. (Korhonen 1999, 219.)

Nykyinen isyys näyttää kehittyvän kahteen eri suuntaan: ilman psykologista isää kasvaneiden lasten määrä näyttää lisääntyvän, mutta toisaalta nuoret isät määrittelevät isyyden uudella tavalla ja ovat muuttuneet entistä hoivaavammiksi ja enemmän läsnä oleviksi. Isyyden kriisistä voidaan puhua perustellusti, mutta varsinaisesta isyyden hajoamisesta tai katoamisesta ei voida puhua. (Huttunen 1997, ks. Isätoimikunnan mietintö 1999, 5.) Isyyskriisistä puhuttaessa on kyse myös perhe- ja työelämän yhteensovittamisesta, joka naisten kohdalla on toteutunut miehiä huomattavasti paremmin. Naisten tasa-arvoistuminen ja lisääntyneet vaatimukset ovat kasanneet miehille paineita, naisten odottaessa miesten toimivan omien odotustensa mukaisina isinä. (Kauhanen 1998, 8.) Nykyään ei ole itsestään selvää, että mies kasvaa isyyteen. Yksi keskeisimmistä tehtävistä viime vuosikymmenellä on ollut miehisyys ja isyyden etsintä. Sen avulla on pyritty ratkaisemaan naisten ja miesten, kodin ja työn, vallan ja vallattomuuden sekä arvon ja arvottomuuden kysymyksiä. (Tiihonen 2002, 191.)

Huolta tämän päivän isien hämmennyksestä ja neuvottomuudesta ei voida pitää turhana. Monilla miehillä ei ole lainkaan käsitystä siitä, miten isänä tulisi olla. Omalta isältä saatu malli ei ole toimiva, mutta mitään uuttakaan selkeää ja koeteltua mallia ei ole tarjolla. Tilanteesta on tehnyt ongelmallisen se, että isyydellä ei ole ollut vanhastaan yhteiskunnallista keskustelu- tai kulttuuriperinnettä. (Huttunen 2001, 149.) Miehet ja isät ovat varmasti halunneet löytää tasapainon eri suuntiin vetävien voimien pyörteissä. Tämä ei ole ollut helppoa, mutta kyse ei varmaankaan ole ollut miesten haluttomuudesta ongelmanratkaisuun. Kyse on ehkä ennemminkin ollut miesten kyvyttömyydestä käsitteellistä ja osaltaan löytää ratkaisuja näihin ongelmiin jatkuvasti liikkeessä olevan miehen ja isän arjessa. (Tiihonen 2002, 191.) Tällaisessa isyyden murrosvaiheessa tarvittaisiin kaikki miesryhmät kattavaa ja laaja-alaista isyyskeskustelua (Huttunen 2001, 149).

4.5 Sijaisisyystutkimus

Sijaiskotihoitoa on tutkittu kansainvälisesti ilmiön kiinnostavuudesta huolimatta varsin vähän. Lisäksi sijaiskotihoiton lainsäädännölliset, normatiiviset, taloudelliset ja organisatoriset säädökset ovat toisistaan poikkeavia eri maissa ja näin vaikeuttavat tutkimustulosten yleistettävyyttä. Kansainvälisistä sijaiskotitutkimuksista suurin osa on tehty USA:ssa, joiden tuloksia suomalaisiin sijaisperheisiin on vaikeaa verrata tai yleistää. Tämä sen vuoksi, että USA:ssa huostaanoton perusteena ovat vakavammat lastensuojelulliset syyt ja siellä sijaiskotihoito on selkeästi tilapäisempää ja lyhytaikaisempaa kuin Pohjoismaissa. Iso osa lapsista ja nuorista palaa sijaiskotihoiton päätyttyä biologiseen kotiinsa. (Laurila 1999, 18–19.)

Kansainvälisistä tutkimuksista suomalaisen sijaiskotihoiton kannalta merkittävimpiä ovat olleet Ruotsissa ja Iso-Britanniassa tehdyt tutkimukset. Näissä maissa sosiaalityön käytännöt ovat samansuuntaisia Suomen kanssa. Lastensuojeluasiakkuudessa ja sijoituksissa tulevat kuitenkin esiin etniset ja kulttuuriset erot. Tästä hyvänä esimerkkinä on Ruotsissa tehty Barn i kris -projekti, joka oli laaja pitkittäistutkimus sijaiskodeissa elävistä lapsista, heidän vanhemmistaan, sijaisvanhemmista ja lapsiin liittyvästä sosiaalityöstä. Tutkimukseen osallistuneiden perheiden lapsista 42 %:lla ainakin toinen vanhempi oli syntynyt ulkomailla. (Laurila 1999, 19; Cederström 1990, 8.) Siitä huolimatta, että ulkomaiset tutkimukset eivät ole suoraan verrannollisia suomalaisiin, on niissä havaittavissa erojen lisäksi myös yhteneväisiä periaatteita.

Suomalaisista sijaiskotitutkimuksista merkittävimmät käsittelevät pääasiassa nuorten pitkäaikaista sijaiskotihoitoa nuorten näkökulmasta. Tällaisina mainittakoon Laurilan (1999) ja (2002) sekä Valkosen (1995) tutkimukset.

Valkosen (1995) perhehoitonuorten vanhempisuhteita käsitelleen tutkimuksen valossa vanhemmuus määrittyi selkeämmin ja monipuolisemmin kuin psykologisen vanhemmuuden koulukuntien ajattelu vanhemmuudesta. Psykologisen vanhemmuuden koulukuntien mukaan vanhemmuus on enemmän kuin biologinen ja sosiaalinen vanhemmuus yhteensä se

määrittäyty lapsen ja vanhemman välisessä kiintymyssuhteessa ja samaistumisessa. Valkosen tutkimuksen perusteella sijaisvanhemmuus voidaan määritellä syvemmin myös sellaisena jatkuvana rakastavana ja vastuullisena vuorovaikutuksena lapsen kanssa, jossa vanhemmalla on kasvattava rooli. (Valkonen 1995, 100.)

Pitkäaikaista sijaiskotihoidtoa ja siellä kasvaneiden ja aikuistuneiden tyttöjen ja myöhemmin myös poikien kasvua, identiteetin kehitystä ja minäkäsitystä tutkinut Laurila (1999) huomauttaa, että lainsäädännön, sosiaalityön käytäntöjen ja sijaisperheille annettujen taloudellisen tuen muutokset vaikeuttavat eri aikaan tehtyjen tutkimusten vertailua. (Laurila 1999, 184.)

Sijaisisien kokemuksia institutionaalisesta vanhemmuudesta tutkinut Huusko (2005) toteaa, että lastensuojelun perhehoitoa on yritetty ja yritetään yhä kehittää, mutta tämä kehitystyö on tapahtunut lähinnä äitien voimalla. Äitien on nähty kannattelevan sijaisperheitä, ja isät ovat olleet perhehoitokeskusteluissa ulkopuolella. Silti kuitenkin käytännössä puhutaan sijaisvanhemmista. Sukupuolten väliset erot on hukutettu ja neutralisoitu sijaisvanhemmuuden yleiskäsitteen alle. Vaikka miesten ja naisten tasa-arvo on nykyisin vallitsevana ihanteena, ei Huuskon mielestä voida väheksyä sukupuolten välillä olevia eroja. (Huusko 2005, 25.) Myös esimerkiksi Kuronen (2003) vastustaa sukupuolineutraalia ajattelua perhetutkimuksessa (Kuronen 2003, 113).

Varsinaista sijaisisyyttä Huuskon (2005) lisäksi ovat omissa opinnäytteissään tutkineet ainakin Lehtonen (2005) sekä Leinonen ja Tyrväinen (2001), jotka ovat tutkineet sijaisisien kokemuksia ja miehen toimintaa sijaisisänä. Huusko ja Lehtonen tutkivat sijaisisien kokemuksia yksilöhaastattelemalla heitä. Leinosen ja Tyrväisen tutkimusmenetelmänä oli lomakekysely. Lisäksi sijaisisyyden tutkimuksen puolesta Suomessa ovat puhuneet vahvasti ainakin Laurila (2002) ja Huttunen (2001).

4.6 Vertaisryhmät isyyttä tukemassa

Yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten ja kansainvälistymisen mukana lasten ja lapsiperheiden perherakenteet, tarpeet ja toimintaympäristö ovat muuttuneet. Perhekoko on pienentynyt ja perheet ovat monimuotoistuneet. Avioerojen määrä on kasvanut vauhdilla ja sitä myötä myös lasten ja nuorten ongelmat ovat lisääntyneet. Kysymys vanhempien voimavarojen riittävydestä on aiheuttanut kasvavaa huolta ja tämän päivän vanhemmuus tarvitseekin tuekseen uudella tavalla toimivan palvelurakenteen. (Viitala & Saloniemi 2005, 12.) Paajanen (2006) huomauttaa, että isät tarvitsevat myös muunlaista kuin taloudellista tukea isyydelleen. Sukulaisverkostot olivat aiemmin lähempänä ja oppia isyyteen oli helpompi saada havainnoimalla lähiympäristöä. Tänä päivänä kaikilla isillä ei ole ystävä- tai sukulaispiirissä lapsiperheitä tai miehiä, jotka ovat pienten lasten isiä. Isät saattavat kaivata myös uudenlaista isyyden mallia kuin, mitä on omalta isältään saanut. Isyyteen saa tukea myös lapsen äidiltä, mutta silti olisi tärkeää että isät saisivat keskustella asioista myös miesten kesken. Vertaisryhmien tarve on ilmeinen. (Paajanen 2006, 100.)

Miesten hoivapuhe on aina henkilökohtaista, eikä miesten kulttuuriin ole kuulunut puhua itsestään tai tuntemuksistaan. Meidän kulttuuristamme puuttuu perinne, jossa miehet keskustelisivat isänä olemisesta keskenään tai, jossa vanhempi isäsukupolvi jakaisi kokemuksiaan nuoremmalle isyyteen kasvamisessa. Lapsen kanssa koetut asiat ovat olleet lähes kiellettyjä puheenaiheita miesvaltaisilla työpaikoilla, kuten myös miesten vapaa-ajan ja harrastusten piirissä. Oluttuopin ääressä tai saunanlauteillakaan ei ole ollut tapana keskustella kasvatusasioista. Tästä huolimatta isillä on valtavasti kysymyksiä ja kokemusten jakamisen tarvetta. Esimerkiksi isäryhmistä löytyy valtavasti tukahdutettua puhumisen tarvetta. (Huttunen 2001, 210.)

Huttusen (2001) mukaan tutkimusten lisäksi tarvitaan isien omaa yksityistä puhetta isänä olemisesta siihen liittyvine kokemuksineen. Isyyteen valmentamisesta puhutaan vasta sitten, kun miehille on suunniteltu omia isäryhmiä, jotka kokoontuvat suunnitellusti. Isäryhmiin osallistuneet miehet ovat pitäneet erityisesti keskusteluista, kokemusten vaihdosta ja siitä, että voi vapaasti kysellä mieltä askarruttavia asioita henkilöltä, jolla on

omakohtaista kokemusta isyyteen liittyvistä kysymyksistä. (Huttunen 2001, 211, 213.) Olen itse havainnut saman asian suunnitellessani ja ollessani mukana vetämässä huostaan otettujen lasten isien vertaisryhmätoimintaa. Isät kyllä osallistuvat ja keskustelevat, kun heitä osataan oikealla tavalla kunnioittaen rohkaista ja heille annetaan siihen riittävän turvalliset ja luontaiset puitteet.

4.7 Sijaisisien vertaisryhmä Lahdessa

Sijaisperheet muodostavat yhdessä erilaisia enemmän ja vähemmän virallisia tukiverkostojaan. Monilla paikkakunnilla kokoontuu pieniä ryhmiä, joita vetää yleensä kurssin käynyt sijaisäiti tai – isä. (Laurila 1993, 258.) Lahden sijaisisäryhmä syntyi yhdeksän vuotta sijaisänä toimineen neljän lapsen sijaisisän aloitteesta hänen huomattuaan miesten jäävän liiaksi naisten varjoon sijaisvanhempikoulutuksessa ja koko sijaisvanhemmuusprojektissa. Hänelle oli jäänyt tunne erilaisten koulutustilaisuuksien yhteydessä, että naiset pyörittävät koko prosessia ilman, että miesten ääni tulee riittävän kuulluksi. Näistä lähtökohdista syntyi vertaisryhmä Lahden seudun sijaisisille. Nykyään ryhmään kuuluu yhdeksän sijaisisää ryhmän vetäjän lisäksi ja se pyrkii kokoontumaan kerran kuussa. Kokoontumisissa jaetaan isyyden herättämiä tunteja ja pohditaan sijaisvanhemmuutta miesten kesken miesnäkökulmasta. Ryhmässä aiemmin käsiteltyjä teemoja ovat olleet esimerkiksi: sijaisisäksi tulo, lapsen saapuminen kotiin, biologisten vanhempien kohtaaminen, kiintymyssuhteen kehittyminen sekä sijaisisyyden vaikutukset parisuhteeseen ja ympäristöön. Ryhmäläiset olivat kokeneet vertaisryhmän tarpeellisena ja toimivana paikkana jakaa miehisiä tunteja muuten naisvaltaisena kokemassaan sijaisperhemaailmassa.

5 ISYYDEN SANOITUKSIA

Tutkimukseni kohderyhmä on huostaan otettujen ja perhehoitoon pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten sijaisisät. Ensimmäinen aineistoni koostuu neljän ja toinen viiden sijaisisäryhmän jäsenen ryhmähaastattelusta. Kaksi isää osallistui molempiin haastatteluihin, joten kaiken kaikkiaan haastateltavia ryhmäläisiä oli seitsemän. Haastatteluryhmän tavoitin vaikuttavaa mies- ja isätyötä tekevän Miessakit ry:n pitkäaikaisen isätyöntekijän kautta, joka kertoi minulle Lahdessa toimivasta sijaisisäryhmästä. Hän suositteli ottamaan yhteyttä ryhmän aktiiviseen vetäjään, joka on itsekin sijaisisä. Olin yhteydessä häneen sähköpostitse ja puhelimitse ja kerroin tutkimusaikeistani hänelle. Hän kiinnostui tutkimuksestani ja sovimme, että voin tulla haastattelemaan sijaisisäryhmää, jonka kaksi kokoontumiskertaa käytettiin keväällä ja alkukesällä 2009 haastattelujeni toteuttamiseen.

5.1 Tutkimusprosessi

Ennen haastatteluihin ryhtymistä, pohdin, millainen asetelma haastattelutilanne tulisi olemaan. Eniten minua arvelutti, kuinka helposti saan ryhmäläiset mukaan antoisaan keskusteluun. Ohjaajani tukemana uskoin kuitenkin siihen, että koska olen vilpittömästi kiinnostunut kuulemaan sijaisisien ajatuksia, kokemuksia ja näkemyksiä, he todennäköisesti kokevat itselleen mielekkääksi kertoa niistä. Uskoani haastattelun onnistumiseen lisäsi myös se, että sijaisisät ovat ryhmän kautta jo aiemmin joutuneet/päässeet pohtimaan yhdessä omaa sijaisisyyttään. Näin tilanne ei ollut heille uusi. Ryhmähaastattelun tueksi ja rungoksi tein haastattelukysymyksiä, jotka luetutin ohjaajallani ja muutamalla opiskelijatoverillani, jotka ovat isiä. Heiltä saamani kommenttien koin olleen hyödyllisiä.

Ryhmähaastatteluihin osallistui siis yhteensä seitsemän sijaisisää. Ensimmäisellä kokoontumiskerralla haastateltavia oli neljä ja toisella kerralla viisi. Kaksi haastateltavista isistä osallistui molempiin haastatteluihin. Molemmat haastattelut toteutin sijaisisäryhmän kokoontumistiloissa Lahdessa. Kaikki sijaisisäryhmäläiset suostuivat siihen, että nauhoitin haastattelut. Tämä oli oikeastaan edellytys haastattelujen onnistumiselle, koska jos olisin

yrittänyt kirjoittaa ryhmäläisten kommentteja kesken haastattelun ylös, en olisi mitenkään saanut niin hyvää kokonaiskuvaa ryhmäläisten keskustelusta. Nauhoituksen tueksi tein kuitenkin myös joitain muistiinpanoja haastattelujen ja keskustelun kuluessa. Molempien haastattelujen jälkeen kirjoitin itselleni kuvauksen haastattelutilanteesta ja sen herättämistä ajatuksista, jotta tilanteen kuvaaminen ja siihen palaaminen olisi myöhemmin helpompaa.

Keskusteluiltojen tarkoituksena oli käsitellä mahdollisimman laajasti ja vapaamuotoisesti isien omia kokemuksia ja näkemyksiä sijaisisyydestä. Ennen keskustelujen aloitusta esittelin itseni ja kerroin tutkimuksestani lyhyesti. Kiitin kaikkia paikalle tulosta sekä kiinnostuksesta ja myötämielisyydestä osallistua haastatteluun. Kerroin, että tilaisuus on vapaamuotoinen ja tarkoituksena on keskustella avoimesti sijaisisänä olemisen ja elämisen kokemuksista. Kysyin kaikilta ryhmäläisiltä luvan keskustelujen nauhoittamiseen, jonka jälkeen aloitimme keskustelun.

Suurin osa ryhmäläisistä tunsi toisensa entuudestaan, joten keskustelu oli heti alusta lähtien avointa ja helpon oloista. Yksi ”uusi” sijaisisä oli mukana ensimmäisellä haastattelukerralla, joten hänelle ryhmän muut jäsenet olivat vieraita. Hänen asemansa muihin nähden oli siis hieman erilainen. Tämä ei kuitenkaan mielestäni juuri näkynyt keskustelutilanteessa, sillä hän osallistui keskusteluun myös hyvin aktiivisesti. Varasin haastatteluja varten ryhmäläisille kahvit ja kahvileivät tekemään tilanteesta rennomman ja kotoisamman. Kahvittelun kautta pääsimmekin hyvin kiinni keskusteluun.

Varmistaakseni keskustelujen nauhoituksen onnistumisen, asetin nauhurin keskelle huoneen pöytää, jonka ympärillä kaikki keskustelijat olivat. Näin se oli kaikkiin keskustelijoihin nähden sopivalla etäisyydellä. Onnekseni nauhurin äänentoisto oli riittävän hyvä. Kaikki isät olivat innokkaita keskustelijoita, mikä helpotti tehtävääni. Aluksi oli pientä varautuneisuutta niin itselläni kuin ryhmäläisilläkin, mutta ilmapiiri lämpeni nopeasti. Isät saivat vapaasti osallistua keskusteluun. Keskustelut etenivät siten, että aluksi annoin joitain teemoja kiinnostukseni pohjalta ohjaamaan keskustelua, minkä jälkeen syntyi pian vapaata keskustelua. Ryhmäläisten keskustelu ja yksittäiset puheenvuorot käsitelivät pääsääntöisesti sijaisisyyttä tai kietoutuivat aina jollain tapaa isyyteen ja sijaisvanhemmuuteen. Ke-

skustelu eteni isien omien sijaisisyyteen liittyvien teemojen ja eri näkökulmien mukaisesti. Alasuutari (1999, 152) huomauttaakin, että keskustelu kiertyy sen ympärille, mikä on yhteistä ryhmään osallistuville. Keskusteluissa ilmaistiin rohkeasti välillä myös eriäviä mielipiteitä, joille annettiin ryhmässä myös tilaa. Ryhmä voi myös rohkaista keskustelijoita käsittelemään sellaisia asioita, joita ei ehkä yksilöhaastattelussa rohkaistuisi käsittelemään.

Molemmat ryhmähaastattelut onnistuivat mielestäni erittäin hyvin. Haastatteluihin oli varattu ilta aikaa (klo 18–21) eikä kellään haastateltavalla tuntunut olevan kiire kotiin. Kokonaisuudessaan haastattelut tai pikemminkin yhteiset antoisat keskustelumme kestivät noin kaksi ja puoli tuntia kumpainenkin. Haastattelujen päätteeksi sijaisisät tulivat avoimesti ja omatoimisesti sanomaan, että ovat valmiita kertomaan ja keskustelemaan asiasta lisääkin, jos tarve niin vaatii ja antoivat minulle käyntikorttejaan. Otin tämän yhtenä osoituksena haastattelun onnistumisesta ja siitä, että yhteiset keskustelumme olivat antaneet myös miehille itselleen jotain. En kuitenkaan kokenut tarpeelliseksi enää tehdä jatkohaastatteluja. Kiitin kuitenkin vielä kaikkia haastatteluun osallistuneita myöhemmin sähköpostitse.

Kootun aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko ovat tutkimuksen ydinvaihe. Siihen tähdättiin tutkimusta aloittaessa. Analyysivaiheessa tutkijalle valkenee, millaisia vastauksia hän saa ongelmiin. (Hirsjärvi ym. 2007, 216.) Tutkimusaineiston keräämisen jälkeen muutin aineiston muotoon, jossa sitä voidaan tutkia. Haastatteluaineistoni kohdalla tämä tarkoitti nauhoitusten purkua tekstimuotoon. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyissä tutkimuksissa analysoitava aineisto on kuva- tai tekstimuodossa. Kun haastatteluaineisto muutetaan tekstimuotoon, puhutaan litteroinnista (Vilkkä 2005, 115). Litteroin tekemäni haastattelut sanatarkasti, minkä jälkeen tein itselleni tiivistelmät haastattelujen ydinkohdista, joita käytin sittemmin tuloksista raportoidessani.

5.2 Vanhemmaksi empien

Saamani tutkimusaineiston sisältö ja tärkein anti rakentui lopulta viiden eri teeman ympärille. Ensimmäinen tärkeä tema isäryhmäläisten keskusteluissa oli sijaisisäksi tuloon ja sijaisisyyteen sitoutumiseen liittyvät seikat. Oli kiinnostavaa tietää, millaisen prosessin si-

jaisisät olivat käyneet ennen sijaisvanhemmuuden alkua ja heti sen jälkeen. Mitä he olivat ajatelleet, tunteneet tai mahdollisesti pelänneet sitoutuessaan sijaisisäksi. Tämä on tärkeää tietoa sijaisvanhempien kouluttamisen ja heidän tukimuotojensa kehittämisen kannalta.

Suurimmalla osalla haastatelluistani oli aloite sijaisvanhemmuuteen tullut puolisoilta, mutta hetken asiaa sulateltuaan myös miehet olivat innostuneet sijaisvanhemmuudesta ja -isyydestä. Samankaltaisia tuloksia sijaisisäksi tulosta olivat saaneet sijaisisyys- tutkimuksissaan myös Huusko (2005) sekä Lehtonen (2005). Lehtosen tutkimuksessa sijaisvanhemmaksi ryhtymisen yleisimpänä syynä oli taustalla perheen äidin halu työskennellä kotona. Monella äidillä oli taustalla perhepäivähoitajan ammatti ja siitä oli luontevaa siirtyä sijaisvanhemmaksi. (Lehtonen 2005, 50.) Huuskon (2005, 39, 40) tutkimusaineistossa aloite sijaisisyyteen oli tullut lähes aina vaimolta. Tästä huolimatta hän korostaa, että myönteiseen päätökseen sijoitetun lapsen ottamisesta tarvitaan molempien vanhempien vahva sitoumus ja motivaatio, vaikka naiset useimmiten tekevät aloitteen. Huttusen (2001, 146) mukaan myös ensimmäistä biologista lasta suunniteltaessa nainen on yleensä ajatuksen kehittäjä ja mies tulee mukaan miettimisen ja keskustelun jälkeen. Tämä asetelma toistuu mahdollisesti jopa useammin sijaisperheissä.

Eka ajatus tuli vaimolta, mutta kun koulutus käytiin ja venailtiin, niin sit se seuraava aloite tuli multa. Kääntyi matkan varrella vähän toisinpäin. (Pekka)

Meillä oli niin päin, että meille tarjottiin kolmikuukautista vauvaa ja mä innostuin, mutta vaimo ei. Sit illalla saunanlauteilla juteltiin ja yhdessä innostuttiin, että se ois tosi nastajuttu. (Matti)

Vaimolta tuli aloite koko prosessiin, mutta aika pian itsekin lämpenin ajatukselle. (Ismo)

Vaimohan siihen enemmän ehkä innostu. Sitten funtsittiin ja käytiin se koulutus. (Janne)

Mielenkiintoinen kuvaus sijaisvanhemmaksi tulemisen herättämistä tuntemuksista on haastattelun yhteydessä sijaisisien esittämät seuraavat ajatukset:

Kun verrataan noita biologisia lapsia, niin äiti kun tulee raskaaksi, niin se tietää sen aika saman tien, että se tietoisuus siitä tilanteesta on semmoinen aika selkee. Äijät on sitten vähän, että ei ne tiedä sitä aluksi ennen, kun kerrotaan, että on näin. Pikkuhiljaa tottuu siihen ja sitten viikkoja tai kuukautta ennen sitä tapahtumaa, niin yhtäkkiä onkin kiire ja tehdäänkin kaikkia juttuja. Et se menee se käyrä niinku tavallaan näin, että se nainen tajuaa sen jutun heti ja mies tulee perässä vähän niinkun päinvastoin pikkuhiljaa ja vasta sitten siellä loppuvaiheessa tajuaa, että joko se nyt onkin. Meillä sijaisvanhemmilla se menee eri tavalla. Alussa, kun kerrotaan, että olette listoilla sijaisvanhemmiksi, niin innostus nousee ylös, kunnes se tasaantuu ja kuluu epämääräinen aika, kun odotetaan soittoa, kunnes sitten räjähtää ja se nousee ihan taivaisiin se hetki. (Matti)

Mut se just, että biologiahän on ihan toinen juttu, että sehän on rakenteellisesti sellainen hallittu kokonaisuus. Meillä se on sellainen hässäkkä, johon sekoittuu erilaisia tunteita näitä biovanhempia kohtaan. Omat paineet tulee sieltä. (Timo)

Sijaisisät pitivät haastavana sijaisvanhemmuuden alkamisen tietynlaista arvaamattomuutta ja yllätyksellisyyttä, vaikka periaatteessa siihen ovatkin voineet valmistautua. Epämääräinen odotusaika voi olla isien kertoman mukaan hyvinkin turhauttavaa ja odotuksesta ja kaikesta valmistautumisesta huolimatta sijaisvanhemmaksi tulo voi lopulta olla melkoinen yllätys ja shokki. Tutkimuksessani kävi ilmi, että sijaisvanhemmaksi tulo saattaa sekoittaa perheen tasapainon ja tunnemaailman voimakkaastikin. Uuden lapsen tulo perheeseen vaikuttaa aina perheen kokonaisuuteen ja perheenjäseniin huolimatta valmisteluista ja valmentautumisesta. Kaikki perheenjäsenet joutuvat etsimään uuden, oman paikkansa ja varmistamaan näin uuden asemansa perheessä. Lasten välillä esiintyy monesti mustasukkaisuutta ja perheen omat lapset tai aikaisemmin perheeseen sijoitetut lapset saattavat vaatia vanhemmilta aiempaa enemmän aikaa ja huomiota. (Ahto & Mikkola 1999, 20.)

Näyttää siltä, että miehet olisivat jo odotusvaiheessa kaivanneet tukea ja tietoa tulevasta voidakseen prosessoida sijaisvanhemmaksi tulon herättämiä tunteita ja paineita. He olivat kaikki sitä mieltä, että jo pelkästään joku arvio sijaisvanhemmaksi tulon mahdollisesta ajankohdasta helpottaisi huomattavasti asian käsittelemistä ja prosessointia.

Vaimolle soitti sossu, että täälä tää nyt sitten olis ja parkkipaikalla vapisevin sormin rööki suussa luovutti lapsen meille, että tossa. Ei ollut kovin semmoinen kaunis tapahtuma. (Matti)

Kyllä se meilläkin tosi nopeesti kävi. Vähän sellanen fiilis jäi, että tavallaan jos se homma lähtee yhtään pelaan, niin kyllä sitten aika nopeesti sieltä laitoksesta lykätään ne lapset perheisiin. Ainakin meillä kävi silleen. (Ismo)

Mut se prosessointiaika pitäis siinä jollain tavalla olla., koska se vaikuttaa siihen sijoituksen pysyvyyteen. Väittävät, en tiedä onko näin. (Matti)

Haastattelemani sijaisisät näkivät sijaisisyyden elinikäisenä sitoumuksena. Tällaiseen vastuulliseen tehtävään sitoutuminen oli asia, mikä mietitytti ja jossain määrin myös pelotti ennen sijaisvanhemmaksi ryhtymistä sekä sen jälkeen. Päätöksen sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä tehtyään miehet olivat kuitenkin valmiita pysymään päätöksessään läpi elämänsä. Vaikka sijoitus katkeaisi jostain syystä tai lapsi muuttaisi pois sijaishkodista aikuistuttuaan, ei sijoitetun lapsen ja sijaisisän suhteen tarvitse kuitenkaan katketa. Kaikki haastattelemani sijaisisät olivatkin ehdottomasti sitä mieltä, että he haluavat pitää yhteyttä sijoitettuun lapseen läpi elämänsä, mikäli se heistä riippuu.

Sijaisvanhemmaksi tulo näyttää olevan kaiken kaikkiaan hyvin erilainen prosessi kuin biologiseksi vanhemmaksi tulo. Siitä puuttuu aste asteelta kasvava tietoisuus vanhemmaksi tulemisesta ja siihen yhdessä kasvamisesta. Biologiset vanhemmat voivat seurata lapsen kehitystä aina sikiövaiheesta lähtien neuvolakäynneillä ja kasvaa yhdessä lapsen kanssa rauhassa omaan vanhemmuuteensa. Sijaisperheeseen lapsi tulee sen sijaan ilman selkeää liittymiskiilaa ja vaiheittain etenevää valmistumisaikaa. Tätä ajatusta tukevat sijaisisien kommentit sijoitetun lapsen saapumisesta ja sen herättämistä tuntemuksista eräänlaisena ”hässäkkänä”, kuten haastatteluissa tilannetta osuvasti kuvattiin. Tämän hässäkan ja tunteiden sekamelskan keskellä vahvana aikuisena ja vanhempana toimiminen edellyttää mielestäni pitkäjänteisyyttä ja vahvaa sitoutumista sijaisvanhemmuuteen. Sijaisisien on uskallettava lähteä sijoitusprosessiin kokonaan mukaan. Myös haastattelemani sijaisisät korostivat puheessaan, että sijaisvanhemmuus edellyttää heidän mielestään elinikäistä sitoutumista.

Kyllä mä aion pitää poikaan yhteyttä lopun elämäni, mikäli se musta riippuu. Se on ihan sama juttu, kun biologisten lastenkin kanssa. Totta kai sitä pitää olla isä loppuun asti, kun on isäksi alkanut. (Janne)

Ei tämä aina helppoa ole pojan kanssa ollut ja varmasti haasteita riittää jatkossakin, mutta kyllä se on mun tehtävä olla pojalle isä ja turva nyt ja myös pojan aikuistuttua. (Ismo)

5.3 Sukupuolisensitiivistä koulutusta ja tukea

Sijaisisien keskuisteluissa nousi esille sijaisisien isyyteensä saamaan koulutukseen ja muuhun tukeen ja niiden laatuun ja riittävyteen liittyvät kysymykset. Sijaisisien saaman tuen tutkiminen on tärkeää, jotta voidaan varmistaa isien jaksaminen oikeanlaisella ja riittävällä tuella ja sitä kautta auttaa sijoituksen onnistumiseen. Perhehoitoon sijoitetut lapset ovat joutuneet kokemaan monesti traumaattisen huostaanoton sekä epävarmuutta ja epävakaisuutta sisältäneitä vaikeita elämänvaiheita. Näistä syistä perhehoitolapset kaipaavat lähes poikkeuksetta tavallista enemmän huomiota, suojelua ja hoivaa sekä usein myös terapiaa. Sijaisvanhemmuuteen on hyvä kuulua sen tunnustaminen, ettei kaikkea tarvitse osata ratkaista yksin. Sijaisvanhemmilla on oikeus saada tukea ja ohjausta kasvatustehtävässään. Ensisijaisesti tukea tarvitaan lapsen asioita hoitavalta sosiaalityöntekijältä, mutta myös ammattiauttajilta kuten esim. perheneuvolasta. Lisäksi sijaisvanhemmille järjestetään koulutustilaisuuksia, joihin osallistumista tuetaan rahallisesti. (Huttunen 2001, 147.)

Kaikki haastattelemiini sijaisisät olivat käyneet sijaisvanhemmaksi aikoville suunnatun PRIDE-koulutuksen, jonka tarkoituksena on valmistaa ja valmentaa sijaisvanhempia tulevaan sijaisvanhemmuuteen. Pääosin miehet kokivat koulutuksen hyödyllisenä ja tietoa antavana, mutta olivat jääneet kaipaamaan koulutuksen sisälle enemmän miesnäkökulman esilläpitoa.

Tukea sijaisvanhemmuuteen sosiaalityöntekijöiltä miehet kokivat saaneet alkuvaiheessa tyydyttävästi, mutta kertoivat sen jälkeen yhteydenpidon ja tuen sosiaalityöntekijöiden taholta olleen vaihtelevaa ja kokonaisuudessaan melko vähäistä. Yhteydenpito oli käytännössä yhtä kuin asiakassuunnitelmapalaveri noin kerran vuodessa sekä satunnaiset pu-

helinkeskustelut. Oman lastensuojelutyön kokemukseni kautta tiedän, että sosiaalityöntekijöiden ammattitaito sekä eri kuntien sosiaalitoimien resurssit eroavat toisistaan paljon. Valitettavasti yhä enemmän kuulee nykyään viestiä resurssien puutteesta ja sosiaalityöntekijöiden liiallisesta työtaakasta, joka vaikeuttaa asianmukaisen ja riittävän tiiviin asiakastyön tekemistä. Uskoakseni juuri tämä ongelma konkretisoitui myös sijaisisien kertomassa.

Kyllähän se Pride- koulutus ihan hyödyllinen monella tapaa oli, että tiesi mistä koko prosessissa on kyse ja mitä voi tulla eteen. Sellainen olo silti kyllä jäi, että me miehet jäätiin siellä koulutuksessa vähän sivuun. Enemmän se oli naisille ja äideille suunnattu. (Timo)

Joo kyllä olis ollut hyvä jos koulutuksessa olis ollut enemmän isänäkökulma esillä. (Pekka)

Ne työntekijät oli kaikki naisia, joten onhan se nyt selvää, että miesnäkökulmaa ei juuri esillä pidetä.” Toivottavasti tätä nykyä siellä on enemmän miehiäkin kouluttajina. (Ismo)

Sijaisvanhemmuuden kannalta tärkeimpinä tukimuotoina miehet pitivät sijaisvanhempien säännöllisesti kokoontuvia vertaisryhmiä. Tällaisina tulivat esille sijaisperheille suunnatut yhteiset kesäleirit ja viikonlopputapaamiset pari kertaa vuodessa sekä sijaisisien omat vertaisryhmätapaamiset noin kerran kuussa. Tämä tulos todistaa jälleen vertaisryhmien vaikuttavuutta ensisijaisena kokemuksen jakamisen ja ymmärtämisen paikkana. Olen usein ihmetellyt, miksi niiden toiminnan kehittämiseen ja toteuttamiseen ei ymmärretä panostaa julkisten sosiaali- ja terveystalouden puolella. Järjestösektorilla vertaisryhmätoiminta on yleisempää ja sillä on pidemmät perinteet. Riittävää tietoa toiminnan järjestämisestä on näin varmasti saatavilla ja taloudellinen ongelmia ennaltaehkäisevä hyöty olisi varmasti toiminnan järjestämiseen tarvittavia menoja suurempaa.

Viitala & Saloniemi 2005 huomauttavat, että vanhempainryhmätoiminnan käynnistäminen ja vakiinnuttaminen vanhemmuuden tuen kiinteäksi käytännöksi edellyttää kunnan taholta esim. aktiivisuutta tarjota tiloja tai muuta tarpeellista tukea vanhempainryhmän käyttöön. Vertaisryhmätoiminnan kautta on parhaimmillaan mahdollista synnyttää paikallisuuteen

perustuvaa ja elämisen laatua lisäävää yhteisöllisyyttä sekä lisätä koko yhteisön yhteistä vastuuta esim. lapsista ja nuorista. (Viitala & Saloniemi 2005.)

5.4 Lapsi tuo aina mukanaan enemmän kuin itsensä

Sijaisvanhemmaksi ryhtyminen tarkoittaa sijaisvanhempien näkökulmasta sitä, että sijoitetun lapsen perheeseen tulon lisäksi ”kauppaan” kuuluu välillisesti paljon muitakin henkilöitä, joiden kanssa sijaisvanhemmat alkavat tehdä yhteistyötä. Sijoitettua lasta ei voida kokonaan erottaa menneisyydestään ja biologisista vanhemmistaan sekä muista sukulaisista. Muina toimijoina prosessissa ovat lastensuojelun sosiaalityöntekijät, joiden kanssa sijaisvanhemmat sitoutuvat tekemään yhteistyötä. Keskusteluissa nousivatkin useasti esille haasteet suhteessa sijaisisyyden kannalta sijoitettujen lasten ohella merkittäviin henkilöihin, kuten lasten biologisiin vanhempiin, sosiaalityöntekijään sekä myös sijaisäitiin.

Yhteistyösuhteen rakentaminen ja sen ylläpitäminen perhehoitolapsen omiin vanhempiin on haastava tehtävä. Mahdollisista haasteista huolimatta suhdetta on hyvä rakentaa ja ylläpitää. Siitä huolimatta, että omien vanhempien tapaamiset voivat aiheuttaa lapsessa tunnevaihteluita ja levottomuutta, ne auttavat lasta käsittelemään omaa taustaansa ja omia tunteitaan. Kun vanhemmat tapaavat lastaan, lapsi tietää, että vanhemmat ovat olemassa ja välittävät hänestä. Yhteydenpidon avulla lapsi säilyttää realistisen käsityksen vanhemmistaan eikä hänen käsityksensä ole ainoastaan mielikuvien varassa. Sijaisvanhempien tulisi hyväksyä perhehoitolapsen omat vanhemmat hänen vanhempinaan ja kiintymyksen kohteina, vaikkeivät he voisikaan hyväksyä kaikkia vanhempien tekoja. Lapselle on tärkeää, etteivät sijaisvanhemmat arvostele ja syyttele lapsen omia vanhempia. Lapsi ottaa usein heidän moittimisensa ja arvostelunsa osaksi itseään. (Ahto & Mikkola 1999, 23.)

Tutkimuksessani kävi ilmi, että sijaisisät suhtautuvat periaatteessa myönteisesti yhteydenpitoon lasten biologisten vanhempien kanssa. Kuitenkaan he eivät ole tietoisesti ja aktiivisesti edistämässä suhdetta sijaislasten ja biologisten vanhempien välillä. Kyseessä on enemmänkin heidän suhteensa ylläpidon mahdollistaminen säännöllisten tapaamisten muodossa. Aktiivisuutta yhteydenpitoon vaaditaankin ennen kaikkea lasten biologisten vanhempien

taholta. Myös biologisten vanhempien tukeminen olisi tärkeää lasten edun toteutumisen kannalta. On kuitenkin ymmärrettävää, että sijaisvanhempien panos biologisten vanhempien tukijana ei välttämättä ole aina helppoa ja luontevaa varsinkaan sijoituksen alkuvaiheessa.

Myöhemmin roolien selkiytyessä ja suhteen syventyessä sekä sijaislapsen että biologisiin vanhempiin voivat sijaisvanhemmat parhaimmassa tapauksessa olla biologisten vanhempien tukijoina sekä myös päinvastoin. Ihanteena olisikin tilanne, jossa sekä sijaisvanhemmat että biologiset vanhemmat ymmärtäisivät oman roolinsa ja merkityksensä lasten elämässä ja voisivat toimia tässä uudessa roolissaan lapsen parhaaksi hyvässä yhteisymmärryksessä. Huttunen (2001) toteaa, että toiveena tämä kuulostaa hyvältä lapsen kannalta, mutta kysyy samalla, onko ajatus liian idealistinen miesten kannalta? Tilanteet, joissa on kolmen eri tahon (biovanhempi, sosiaalityöntekijä ja sijaisvanhempi) näkemykset lapsen parhaasta, tuovat sijaisvanhemmuuteen tunteiden ristiriitaa, jota ei tarvitse kohdata tavallisessa ydinperhevanhemmuudessa. (Huttunen 2001, 148.)

Lasten vanhempiin on ihan ok välit. Jonkin verran ollaan tekemisissä lähinnä puhelimitse ja silloin kun lapset käy tapaamassa heitä. Heillä ei kuitenkaan ihan hirveen hyvin mene ja senkin takia yhteydenpito on aika vähäistä. (Janne)

Mulla on lasten biovanhemmilla niin vankilaa, rikoksia, itsemurhayrityksiä useita, ampumista, puukotusta, väkivaltaa, poliisia, huumeita, kaikki löytyy. Vaikea niinku kuvitella, että siitä se vanhempana oleminen uudestaan lähtis, kun niin rankoissa bileis vedetään. (Markku)

Äiti ei ole ollut ollenkaan kuvioissa, mutta isä on. Isällä on alkoholiongelma, mutta valvotusti sukulaisperheessä voivat tavata, kun on varmistettu, että isä on tapaamisessa selvänä. Muina aikoina yhteyttä isään ei ole. Muuten yhteistyö isän kanssa toimii loistavasti. Olisi hyvä isä pojalle jos ei olisi ongelmaa. (Timo)

Isä on kuollut ja äitiä nähdään kerran kuussa valvotusti tapaamistuvalla. Hyvät välit on äitiin. Muuten ollaan vähän yhteydessä. Joskus äiti soittelee. (Ismo)

Jäin miettimään tätä tunteiden ristiriitaa ja haasteita, mitä sen keskellä elämiseen biologisena vanhempana, sijaisisänä ja erityisesti sijoitettuna lapsena mahdollisesti liittyy. Erityisen

haastavana näen tilanteen silloin jos sijoitetun lapsen biologiset vanhemmat eivät ole hyväksyneet tapahtunutta sijoitusta ja lapsen uusia sijaisvanhempia. Tällaisen asian hyväksyminen ei ole varmasti helppoa. Mahdollinen katkeruus sijoituksesta ja pelko oman lapsen ja vanhemmuuden menettämisestä ovat varmasti todellisuutta ja vanhempien tunteet heijastuvat suoraan sijoitettuun lapseen tapaamisten ja puhelinsoittojen yhteydessä. Lapsessa biologisten vanhempien tunteet saavat aikaan varmasti ristiriitaista ja epäsuotuisaa myllerrystä ja sitä kautta sijaisvanhempien vanhemmuus joutuu koetukselle. Sijaisvanhemmilta vaaditaan rutkasti kärsivällisyyttä ja ymmärrystä. Tällaisessa tilanteessa korostuukin jälleen lastensuojelun ammattilaisten eli sosiaalityöntekijöiden rooli tiedon ja tuen antajina ja mahdollistajina kaikille prosessiin kuuluville. On selvää, että lapsen edun turvaaminen ei ole myöskään sosiaalityöntekijöille helppo tehtävä tällaisissa tilanteissa. Tiivis yhteistyö kaikkien prosessiin kuuluvien henkilöiden kanssa on mielestäni kuitenkin edellytys sijoitetun lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

5.5 Näkymättömät isät / Sukupuolittunut työ

Sijaisisien suhtautumisesta naispuolisiin sosiaalityöntekijöihin heijastui hienoista pettymystä ja turhautuneisuutta liittyen siihen kuinka isät olivat kokeneet tulleen kohdelluksi ja kuulluksi heidän taholtaan. Monet haastattelemistani isistä kertoivat kokeneensa tulleen toisarvoisesti kohdelluksi sijaisvanhempana suhteessa sijaisäitiin. Tästä kertoo hyvin edellä mainitut esimerkit. Tässä yhteydessä ollaan mielestäni tekemisissä sukupuolittuneen sosiaalityön kanssa.

Sukupuolen merkitystä turvakotiympäristössä asiakastyössä tutkinut Terhi Laine toteaa, että jos sukupuolen merkitystä ei korosteta eikä työntekijä sitä tiedosta, voidaan tilannetta kuvata olemassa olevana piilokäytäntönä ja sukupuolihämärtyneenä käytännön työn hämäränä alueena (Laine 2005, 176). Mielestäni kriittisesti työhönsä suhtautuvan ja ammatillisesti toimivan työntekijän tulee tiedostaa työssään sukupuolen merkitys ja siihen liittyvät valtaolot.

Piintyneet tottumukset, sukupuoliroolit ja -asenteet ovat mielestäni valitettavasti yhä monesti niin tukevasti läsnä tietyillä aloilla, että asenteista irti pääseminen vaatisi ammattilaisilta konkreettista uudelleen opettelua. Monesti se saattaisi vaatia jopa konkreettisen käytännön ohjeistuksen laatimista eri työpaikoilla, kuten neuvoloissa, päiväkodeissa, kouluissa ja sosiaalitoimessa. Kaiken muutoksen aikaan saaminen edellyttää aina ensin ongelman tiedostamista. Toivon, että osaltaan oman tutkimukseni kautta tämän sijaisisien esiin nostaman ongelman tiedostaminen mahdollistuu ja näin osaltaan edesauttaa muutoksen syntymistä tässä asiassa miesten ja isien kannalta tasa-arvoisempaan suuntaan.

Kuten jo aikaisemmin tuli esille, piti suurin osa haastattemistani miehistä yhteydenpitoa ja sitä kautta tuen määrää sosiaalityöntekijöiden taholta turhan vähäisenä. Tässä yhteydessä tuli tosin esiin eroja eri kuntien ja sosiaalityöntekijöiden yhteydenpidon aktiivisuuden välillä, sillä osa haastatelluista kertoi myös olevansa tyytyväinen saamaansa tukeen. Tilanne kuitenkin monissa kunnissa on valitettavasti tällä hetkellä se, ettei resursseja yksinkertaisesti ole riittävästi, jotta riittävä seuranta ja tuki sijaisvanhemmille voitaisiin järjestää. Mielestäni olisi todella tärkeää, että tämä seikka huomioitaisiin eri kunnissa, jotta sijaisvanhemmat eivät kokisi olevansa yksin kuitenkin yhteisessä tehtävässä, jossa myös sosiaalitoimella tulisi olla tärkeä rooli. Pitkällä tähtäimellä sijaisvanhempien tuen kehittäminen ja järjestäminen on varmasti myös taloudellisesti kannattavaa kunnille.

Mä olen meidän yhden sijaislapsen merkitty huoltaja, ja kävin katsomassa lasta ennen meille tuloa joka ilta, nukuttamassa ym. Silti sossut vieläkin lähettää mailia vaimolle. Jokainen seitsemästä sossunaisesta lähettää postit äidille ja on ensisijaisesti yhteydessä äitiin. Ei tule mieleenkään, että minuun otettaisiin yhteyttä. Tää on ollut ihan selkeä iso miinus. (Matti)

Jos sovitaan seuraavaa tapaamisaikaa, niin sen ei ole niin väliä jos se ei isälle käy, mutta sen on väliä jos äidille ei käy. Enemmän se muakin vaan hymyilyttää, mutta kyllä se välillä nyppiikin. (Janne)

Me ollaan aika hyvin saatu olla molemmat mukana. En ole kokenut sitä ongelmana. Helposti silti naispuoliset sossut pitää äitiä tärkeämpänä. Mä viän lapsen päiväkotiin joka aamu ja haenkin, joten olen päässyt sielläkin hyvin juttuun. (Ismo)

Se on resurssikysymys. Enemmän saisi yhteydenpitoa olla ja kyllä kerran vuoteen olisi ihan minimi. (Timo)

Suhteestaan sijaisäitiin vanhemmuuden näkökulmasta miehet kertoivat lyhyesti seuraavia ajatuksia:

Meillä lapset kyllä enemmän äitiä kaipaa ja haluaa, että äiti nukuttaa, mut et kuitenkin se hyväksyy, että mäkin meen. Kuitenkin se äiti on niin kun arvoasteikolla korkeammalla. (Sami)

Sit kun lapsi kasvaa, niin kyllä se isän arvo usein nousee. Että lähetääs palloa potkiin ym. (Heikki)

Mulla nyt Sara työntää mua veke, että äiti äiti vaan. Vähän mua ottaa päähänkin ja vaimoakin, kun se ei voi tehdä mitään. (Matti)

Lapsen kehitykselle on tyypillistä sen eri vaiheissa olla välillä kiinteämmin äitinsä ja välillä isänsä kanssa. Tulkitsin, että tässä yhteydessä kyse on varmasti ainakin osittain juuri tästä eikä niinkään kiinteästi juuri sijaisvanhemman ja - lapsen väliseen kiintymykseen liittyvästä ilmiöstä. Mielestäni yleisesti vanhemmuudessa on tärkeää, että vanhemmat ymmärtävät, että sekä isällä että äidillä on omat luonnolliset vahvuus- ja osaamisalueensa lapsen hoivaamisessa ja kasvatuksessa. Näitä kaikkia vahvuuksia tarvitaan lapsen eri kehitysvaiheissa eikä niitä ole syytä pitää eriarvoisina.

5.6 Vanhemmuus jatkuvassa luotettavuusarvioinnissa

Eräänlaiseksi kattoteemaksi sijaisisien keskusteluissa voidaan nostaa sijaisisyyden merkittävyys isien itsensä näkemänä. Mitä sijaisisyys heille merkitsee, antaa ja vaatii heille/heiltä ja mitä he uskovat, että se merkitsee ja antaa sijoitetuille lapsille? Entä, miten he kuvaavat omaa suhdettaan sijoitettuihin lapsiin?

Kaikki haastattelemiini sijaisisät kertoivat oman suhteensa sijoitettuun lapseen olevan tällä hetkellä hyvä ja läheinen. Samalla he kuitenkin kertoivat luottamuksellisen suhteen rakentumisen tähän vaiheeseen kestäneen vuosia ja vaatineen kovasti kärsivällisyyttä ja ponnisteluja. Jo eräänlaisen perusluottamuksenkin rakentumisen sijoitettuun lapseen miehet kertoivat lähes yksimielisesti kestäneen noin vuoden ajan.

Haastateltavien puheessa sijaisisyys näyttöytyi voimakkaana tunnesiteenä lapseen ja näin vahvimmin psykologisena isyytenä. Tästä kertoo se, että sijaisisät keskustelivat sijaislapsistaan hyvin lämpimästi ja heidän puheistaan oli luettavissa vahva tunneside ja kiintymys lapsiin. Sijaislapsilla oli todella tärkeä paikka kaikkien sijaisisien elämässä. Kaikki haastatellut sijaisisät kertoivat puhuvansa sijaislapsesta täysin omana ja myös biologisiin lapsiin nähden tasavertaisena lapsenaan. Sijaislapsi luettiin poikkeuksetta kuuluvaksi perheenjäseneksi siinä missä sijaisisien biologiset lapsetkin. Sijaisisien vahvasta kiintymyksestä sijaislapsiin kertoo myös (Lehtosen 2005) saamat tulokset hänen haastatellessaan sijaisisiä. Hänen tutkimuksessaan eräs haastatelluista sijaisisistä kertoi, että sijaiskotilapsen saapuminen oli hänen elämänsä tähtihetki, hän painotti olevansa ylpeä isä. Lehtosen haastattelemista sijaisisistä lähes kaikki toivat esiin sen, että lapseen pitää uskaltaa kiintyä tai pareminkin: kiintymyksen muodostumista on mahdotonta estää. (Lehtonen 2005, 122.)

Haastatteleman sijaisisät kertoivat pyrkivänsä tietoisesti antamaan aikaansa sijoitetulle lapselle mahdollisimman paljon ja kertoivat myös useasti nauttivansa yhteisistä hetkistä sijoitetun lapsen kanssa. Erityisen palkitsevaa sijaisisille oli nähdä lasten riemua ja varauksetonta luottamusta itseään kohtaan. Rakentunut luottamus sijaisisiä kohtaan näkyy monesti myös toisella tavalla, silloin kun sijoitetut lapset uskaltavat näyttää negatiivisia tunteitaan sijaisisälleen luottaen hänen turvalliseen läsnäolonsa. Yhteiset riemukkaat ja iloiset hetket lapsen kanssa antavat isille jaksamista luottamuksen voimakkaankin ja toistuvan koettelu kestämiseen haastavina hetkinä. Sijoitetut lapset ovat joutuneet kokemaan hylätyksi tulemisista ja hyvin usein myös muita traumatisoivia kokemuksia ennen sijoitusta ja sen yhteydessä. Tätä taustaa vastaan on helppo ymmärtää, että läheiset ihmissuhteet, vanhemmuus ja isyys ovat lasten näkökulmasta jatkuvassa luotettavuusarvioinnissa. Sijoitettujen lasten kannalta katsottuna on hienoa, että miehet näkivät oman roolinsa erityisesti juuri turvan, pysyvyyden ja rakkauden antajina.

Mitä itse ajattelen, vaikka lastenkodeista, niin eihän ne kauheen virikkeellisiä ympäristöjä ole ja aikuiset vaihtuu. Sit siä niinku hoitaja tietysti on kolmessa vuorossa ja ehkä lapsetkin vaihtuu. Sellanen tietynlainen pysyvyys ja normaalius puuttuu siitä. Se on se ehkä isoin juttu, mitä itse koen pystyväni antamaan sijaislapselle. (Mika)

Kyl mä uskon, että poika voi muhun luottaa, vaikka pitkä aika siihen on mennyt ja sitä se on kovasti testannut, et voiko muhun luottaa ja että jaksanko. Uskon, että se luotettavuus ja sitä kautta turvallisuus on tärkeintä, mitä olen pystynyt pojalle antaan. (Jukka)

Suhde lapseen on tällä hetkellä hyvä, mutta kyllä sen eteen on tarvinnut paljon töitä tehdä ja välillä on ollut tosi raskasta. Sitä on vaan pitänyt hokea itselleen, että ajan kanssa helpottuu, kun luottamus syvenee. (Ismo)

Me tehtiin haastattelussa selväksi, että me annetaan lapselle pysyvä ja turvallinen koti. (Markku)

Sijaisisät kertoivat myös isyytensä kautta kokevansa iloa ja onnistumisen tunnetta voidessaan olla avuksi sijoitetun lapsen elämässä ehkä merkittävämmällä tavalla kuin itse ymmärtävätkään. Yhden sijaisisän kommentti on mielestäni osuva ja konkreettinen kuvaus sijaisyyden luonteesta:

Vasta kun näitä asioita yrittää miettiä niinku ton pojan kantilta ja näkökulmasta, niin sitä tajuaa, että isoista asioistahan tässä on kyse. Kyllähän sitä itse jos olis poitsuna ollu siinä tilanteessa, missä oma poika oli ennen meille tuloaan, niin olishan sitä nyt toivonut, että sais parempaa kohtelua ja olis mahdollisuus tavallisiin lasten juttuihin ja turvallisiin aikuisiin ja elämään. Onhan se niin, että lapsille nää jutut on isompia, kuin me voidaan itse tajuta. (Ismo)

Meidän voi tosiaan olla vaikea ymmärtää kuinka suurista asioista puhutaan ja kuinka merkittävästä asiasta on kyse sijaisvanhemmuudessa sijoitetun lapsen tulevan elämän kannalta. Tämän ymmärryksen lisäämiseen tulisi mielestäni kuitenkin pyrkiä. Vasta tiedostaessamme sijaisvanhemmuuden todellisen arvon ja merkityksen yhteiskunnallisesti, voimme taata sen toteuttamiseen riittävät tukimuodot ja edellytykset. Tutkimukseni sijaisisien puheenvuoro auttakoon osaltaan tämän ymmärryksen syntymiseen ja kasvamiseen ja sitä kautta mahdollisesti uusien sijaisvanhempien rohkaistumiseen sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Isäryhmästä saatu tieto ja sen hyödyntäminen

Haastattelemieni sijaisisien puheista ja kertomuksista on paljon ammennettavaa. Tapa, jolla nämä isät suhtautuvat omaan sijaisvanhemmuuteensa on ihailtavaa. Kaikesta kuulemastani ja näkemästäni välittyi aito lämpö ja rakkaus sijoitettuja lapsia kohtaan. Havaitsin, että isäryhmään osallistuminen ja siellä sijaisvanhemmuuteen liittyvien asioiden jakaminen on osaltaan syventänyt miesten oman isyytensä kokemusta ja ymmärtämistä. Miesten puheista ja esille nostamista teemoista välittyy vahva tunneside sijaisvanhempana elämiseen. Tämä ilmeni muun muassa voimakkaina tunnereaktioina keskustelujen yhteydessä. Kaikesta näki, että vaikka isät puhuivat esimerkiksi isyyden aliarvioimisesta ja toivoivat oman asemansa paranevan tasavertaisena vanhempana äidin rinnalla, heidän motiivinaan ei ollut yksin oman asemansa parantamisen tarve, vaan ensisijaisesti lapsen edun vaalinta. Juuri lapsen edun turvaaminen ja sijoituksen onnistuminen tulisikin olla mielestäni vielä vahvemmin esillä.

On varmasti sanomattakin selvää, että suurin rooli sijoituksen onnistumisen turvaajana on juuri sijaisvanhemmilla. Täten sekä sijaisäitien että sijaisisien kaikki käyttämättömät voimavarat tulisi saada hyödynnettyä lasten parhaaksi. Itse näen sijaisisyyden nykyään hieman hukassa olevan vanhemmuuden ja isyyden eräänlaisena paikkaajana tai isyyden aukkojen täydentäjänä. Sijaisisät voivat täyttää psykologisen, sosiaalisen ja kasvatuksellisen isyyden kautta niitä aukkoja, joita biologinen isä ja isyys jättävät mahdollisesti täyttämättä. He välittävät sijoitetuille lapsille sitä turvaa ja rakkautta, joka kantaa ja ohjaa heitä elämässä eteenpäin. Sijoitetun lapsen tulevaisuuden turvaamisen näkökulmasta puhutaan tällöin valtavista asioista. Tämä ei kuitenkaan onnistu ilman tukea. Yhteiskunnan eri sektoreiden tarjoamaa tukea voidaan varmasti suunnata ja resursoida paremmin ja tehokkaammin, kun kuullaan mitä sijaisvanhemmuusprosessissa mukana olevilla toimijoilla on kerrottavaa. Tämän tutkimuksen kokemuksen pohjalta ainakin sijaisisillä on paljon kerrottavaa ja käyttämättömiä voimavaroja käyttöön valjastettavaksi.

6.2 Tutkimuksen paljastamia kehittämisehdotuksia

Tutkimuksestani käy ilmi se yhteiskunnallisestikin tiedostettu ongelma, että eri kuntien ja kaupunkien sosiaalitoimien resurssit ovat kovin erilaisia. Toimintatavat ja -käytännöt sijaisvanhemmille annettavan tiedon, tuen, koulutuksen ja työnohjauksen osalta ovat toisistaan poikkeavia. Sijaisperhetoiminta vaatisi mielestäni selkeää toimintalinjojen yhdenmu-kaistamista siten, että samat toimintakäytännöt olisivat voimassa koko maassa.

Sosiaalityöntekijöiden ja muiden lastensuojelun ammattilaisten tulisi kiinnittää yhä enemmän huomiota sukupuolten erojen huomioimiseen ja isien äänen kuulemisen mahdollistamiseen. Isät haluavat olla vanhemmuudessaan tasavertaisia äidin rinnalla ja heillä on paljon näkemystä ja annettavaa lapsen asioissa, jos heitä vaan halutaan kuulla ja kuuleminen mahdollistetaan.

Sijaisisien huomioon ottamiseen tulisi kiinnittää aiempaa selvästi enemmän huomiota myös perhehoidon toimintakäytännöissä sekä sijaisvanhempien koulutuksessa. Isien näkökulma tulisi olla nykyistä voimakkaammin esillä suunnitellessa ja kehittäessä sijaisvanhempien PRIDE-valmennusta. Tämän ohella sijaisvanhemmille tulisi mielestäni järjestää enemmän vain heille tarkoitettuja sijaisvanhemmuuteen liittyviä tilaisuuksia, joissa miehet voisivat keskustella sijaisisyyteen liittyvistä asioista keskenään. Tällaisesta toiminnasta mainio esimerkki on tutkimuskohteenani ollut Lahden sijaisisäryhmä.

Itse haluaisin puhua juuri vertaisryhmätoiminnan kehittämisen puolesta, koska tutkimus toi esiin juuri vertaisryhmien merkityksen sijaisisyyden konkreettisena tukimuotona. Yhdistysten ja järjestöjen tarjoaman vertaisryhmätoiminnan rinnalle tarvitsisimme ehdottomasti lisää myös julkisen palvelun organisoimia paikallisia ryhmiä. Keskusteluryhmien rinnalle tarvitaan mielestäni myös toiminnallisuuteen perustuvaa vertaisryhmätoimintaa, koska kaikki isät eivät välitä vain keskusteluista. Tällaisissa ryhmissä isät voisivat käydä yhdessä lastensa kanssa ja nähdä, miten muut isät ryhmässä lastensa kanssa toimivat. Tällainen yhteinen toiminta olisi arvokasta yhdessäoloa lasten ja isien kannalta ja mahdollistaisi

kokemusten vaihdon käytännön toiminnan yhteydessä. Vertaisryhmätoimintaa käynnistettäessä olisikin hyvä kuunnella sijaisvanhempien toiveita toiminnan sisältöön liittyen.

Sijaisisyystutkimusta tarvitaan myös lisää. Sijaisisyyttä voitaisiin tutkia isien ohella myös esimerkiksi lasten ja sijaisäitien tai sijaishuollon työntekijöiden näkökulmasta. Tällaisen laajemman tutkimustiedon kautta sijaishuoltoa olisi mahdollisuus kehittää kokonaisuutena lapsen edun toteutumisen nimissä.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Siitä huolimatta, että laadullista tutkimusta tehdessä pyritään välttämään virheitä, tulosten luotettavuus ja pätevyys voivat vaihdella. Tämän takia tutkimuksissa pyritään arvioimaan niiden luotettavuutta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan yksityiskohtainen selostus tutkimuksen toteuttamisesta. (Hirsjärvi ym. 2000, 213–214.) Tutkimuskulun tarkka raportointi antaa lukijoille riittävästi tietoa siitä, miten tutkimus on tehty ja näin mahdollisuuden arvioida tutkimuksen tuloksia (Tuomi & Sarajärvi 2002, 138). Haastattelu- ja havainnointitutkimuksissa on hyvä kertoa paikoista ja olosuhteista, joissa tutkimusaineistoa on hankittu. Myös tutkimusselosteiden rikastuttaminen suorilla sitaateilla haastatteluista on lukijaa helpottava ja tutkimuksen luotettavuutta parantava menetelmä. (Hirsjärvi ym. 2000, 214–215.) Esimerkiksi näillä yllämainituilla keinoilla olen pyrkinyt vahvistamaan tutkimukseni luotettavuutta ja pätevyyttä.

Tutkimuksen eettisyyttä olen vahvistanut tuomalla esiin rehellisesti niitä seikkoja, joista sijaisäit haastattelujen yhteydessä puhuivat. Lisäksi kaikki haastatteleman sijaisäit osallistuivat haastatteluihin vapaaehtoisesti. Osallistuneiden vapaaehtoisuus onkin yksi olennainen seikka pohdittaessa tutkimuksen eettisyyttä ja sitä tulee korostaa tutkittavalle (Eskola & Suoranta 1998, 57).

Olen tehnyt sijaisisistä mahdollisimman tunnistamattomia, ettei heidän henkilöllisyyttään ole mahdollista tunnistaa tutkimuksesta. Olen muuttanut kaikki tutkimuksessa käyttämäni nimet keksityiksi nimiksi. Sijaisisien tunnistamattomuuden lisäksi on tärkeää, ettei

myöskään sijoitettuja lapsia ja heidän biologisia vanhempiaan tai muita tutkimuksessa esillä olevia henkilöitä voida tunnistaa. Tämän takaamiseksi en ole käyttänyt lainkaan nimiä käsitellessäni heitä enkä muutenkaan kirjoittanut heistä niin tarkasti, että heidät olisi mahdollista tekstistä tunnistaa.

Kvalitatiivissa tutkimuksessa ei pyritä saamaan yleistettäviä tuloksia, vaan ennemminkin kuvaamaan jotakin ilmiötä (Eskola & Suoranta 1998, 61). Tässä tapauksessa kuvattavana ilmiönä oli sijaisisyys sijaisisien itsensä kokemana. Tutkielmassani olen peilannut omaa aineistoani aiempaan tutkimukseen ja pyrkinyt sitä kautta tuomaan uusia näkökulmia esiin.

6.4 Lopuksi

Tarkasteltaessa isyyuskäyttäytymistä yleisellä tasolla ja verrattuna aiempaan, voidaan mielestäni todeta, että miehet suhtautuvat isyyteensä tätä nykyä aiempaa vakavammin. He ottavat aiempaa enemmän osaa lastensa hoitoon ja myös lasten kanssa yhdessä tekeminen on mielestäni lisääntynyt. Aiemmin vallalla ollut kulttuurinen isyys, joka ei tarjonnut miehelle hoivaavaa vanhemmuutta, on saanut yhä enemmän piirteitä siitä, mitä tarkoitetaan perheiden isyydellä. Yhteiskunnallisesti isyyuskäsitys ei ole kuitenkaan välttämättä pysynyt ajan hengessä täysin mukana, koska monet yhteiskunnan perheille suunnatut tukitoimet ovat edelleen suuremmaksi osaksi pääasiassa naisille ja äideille suunnattu.

On tärkeää muistaa, että jokainen perhe, vanhempi, isä ja sijaisisä ovat yksilöllisiä, huolimatta yhteisistä kokemuksista. Ei ole vain yhtä tapaa olla vanhempi tai isä. Niin monta kuin on perhettä ja sijaisperhettä, niin monta tapaa on toteuttaa myös isyyttä ja sijaisisyyttä. Eri-laisissa isäryhmissä samassa tilanteessa olevien miesten ajatusten ja kokemusten jakaminen auttaa tunnistamaan omia isyyteen liittyviä ajatuksia ja kokemuksia. Samalla se tukee ja auttaa yksittäisen ryhmän jäsenen tapaa kasvaa ja kehittyä itsensä näköiseksi isäksi.

LÄHTEET

- Ahto, Anja & Mikkola, Pirjo 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Cederström, A 1990. Fosterbarns anpassing – en relationsproblematik. Om 25 barn I åldrarna 4-12 år som har placerats i fosterhem. En delstudie i Barn I krisprojekt. Stockholm: Stockhols universitet.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Helminen, Jarkko 1998. Perhehoidon lainsäädäntö. Jyväskylä: Perhehoitoliitto ry.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2000 ja 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Huttunen, Jouko 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huttunen, Jouko 1999. Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Jokinen, Arto. (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Yliopistopaino.
- Huttunen, Jouko 1994. Isyys ja miehisuus: Isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa Juha Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY.
- Huusko, Riikka 2005. Sijaisisyys – miesten kokemuksia institutionaalisesta vanhemmuudesta. Pro gradu-tutkielma, Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, sosiaalityö.
- Isyyslaki 700/1975, 3§
- Isätoimikunta 1999. Isätoimikunnan mietintö. Betänkande av pappakommissionen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, komiteamietintö 1/1999, Edita.
- Jokinen, Arto 1999. Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Yliopistopaino.

- Kauhanen, Saija 1998. Kohti uudenlaista isyyttä. Haastattelututkimus pienten lasten isien isyykokemuksista. Yhteiskuntapolitiikan tutkimuksia no 5. Joensuun yliopisto.
- Korhonen, Merja 1999. Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Akateeminen väitöskirja. Joensuun yliopisto: Joensuun yliopistopaino.
- Kuronen, Marjo 2003. Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Laine, Terhi 2005. Turvakotityön käytännöt. Asiantuntijuus ja sukupuolen merkitykset. Helsinki: Yliopistopaino.
- Laine, Timo 2001. Miten kokemusta voidaan tulkita? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 6–9§
- Laurila, Anja 2002. "Huominen voi olla parempi mitä eilinen". Tutkimus sijaiskotipojista. Forssa: Sote-psykologiapalvelu.
- Laurila, Anja 1999. Toinen mahdollisuus. Pitkäaikainen sijaiskotihoito ja aikuistuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja äitirepresentaatio. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Yliopistopaino.
- Laurila, Anja 1993. Lainaksi annettu lapsi. Sijaiskotikokemuksia ja ajatuksia. Helsinki: Kirjapaja.
- Lehtonen, Noora 2005. Olla vain ihan tavallinen isä. Pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten sijaisien kokemuksia isyydestään. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto / Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Leinonen, Kati & Tyrväinen, Jaana 2001. Miehen toiminta sijaisisänä. Pro gradu – tutkielma. Kuopion yliopisto / Sosiaalitieteiden laitos.
- Mikkola, Matti & Helminen, Jarkko 1994. Lastensuojelu. Jyväskylä: Gummerus.
- Paajanen, Pirjo 2006. Päivisin leiväntuoja, iltaisin hoiva-isä. Alle 3-vuotiaiden esikoislasten näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä. Helsinki: Väestöliitto.

- Pulkkinen, Lea 1994. Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa Virkki, Juha (toim.): Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Porvoo: WSOY.
- Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva. 1987. Suomen lastensuojelun historia. Kouvola: Kouvolan kirjapaino.
- Pösö, Tarja 2003. Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rantalaiho, Minna 2003. Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.): Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Ritala- Koskinen, Aino 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.
- Sinkkonen, Jari 1998. Yhdessä isän kanssa. Juva: WSOY - Kirjapainoyksikkö.
- Sipilä, Jorma 1994. Miestä rakennetaan. Maskuliinisuuksia puretaan. Jyväskylä: Vastapaino.
- Sosiaalihuoltolaki 1982, 25§
- Stakes 2008. Lastensuojelu 2007. Tilastotiedote 23/2008, 15.8.2008
Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturva 2008. Stakes.
http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2008/liitetaulukot/Tt23_08taulu4.pdf
- Tiihonen, Arto 2002. Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa: Oikeita miehiä - ja urheilijoita? Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Utrio, Kaari 1998. Perhekirja. Eurooppalaisen perheen historia. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valkonen, Leena 1995. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempisuhteet. Helsinki: STAKES tutkimuksia 52.
- Viitala, Riitta & Saloniemi, Riikka 2005. Perhe-hanke. Perhepalvelujen kumppanuusohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.